

MODRA
PTICA
LETO
IX

M O D R A P T I C A

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 5. ŠTEVILKE

APRIL

V. P.: James Jeans »Tajne vsemirja«

Arthur Schopenhauer: O pisateljevanju
in o slogu

Magajna Bogomir: Frater Benjamin

Charles Baudelaire: Tuj vonj

Ignac Koprivec: Motiv s ceste

Razno

JAMES JEANS »TAJNE VSEMIRJA«

V. P.

Na slovenskem knjižnem trgu smo vedno bolj pogrešali tudi poljudno znanstvenih knjig, torej takih knjig, ki bi nudile možnost širše naobrazbe, ki bi seznanjale čitatelja z najnovejšimi raziskavanji na znanstvenih področjih, pa najsi bodo to področja filozofije, prirodoslovja ali tehnike. Nemara ne bo več dolgo, ko homo dobili tudi že povsem strokovne knjige zlasti na prirodoslovnem področju, saj so te nujno vezane na sodelovanje slovenske univerze in njenih znanstvenih predstavnikov s širšim občinstvom, ki stremi po čedalje globljem spoznavanju vseh stvari, ki človeka obdajajo v njegovem življenju in ki so tudi kot življenjska uganka v njem samem.

Življenjska filozofija posameznika in njegov odnos do zunanjega sveta sta nujno povezana. Ni mišljena s tem tista ozkosrčna in egocentrična filozofija samozadovoljstva, ki si išče popolnosti le v doseganju trenutnih življenjskih dobrin, v kolikor jih lahko nudi samo kratko enkratno človeško življenje. Niti ni mišljena s tem filozofija, ki jo strogo omejuje neki določen in povsem opredeljen človeški življenjski svetovni nazor ali ideologija, ki je pri vsem tem tudi še nujno dnevno politična. Ne! Mišljena je tu ona široka filozofija, ki sproti upošteva izsledke vseh znanstvenih področij, ki neprestano išče resnico, in sicer ono relativno resnico, ki je dosegljiva človeškemu spoznanju, ko stremi po neki absolutni in končno veljavni resnici. Vse dogmatične poslednje resnice so nujno ozkosrčne in so lahko le tolažba, v katero veruje z malim zadovoljen razum, ki ne išče ničesar drugega kakor odrešenje iz bednega vsakdanjega životarenja in veruje zaradi tega v plačilo, ko bo dosegel neko posmrtno življenje. Tudi ta vera je lahko v danem primeru nekako gibalo dejavnosti, v večini primerov pa je le uspavalno sredstvo v rokah ljudi, ki tako vero vcepajo. To velja na splošno za vso vrsto podobnih filozofskih sistemov in do neke meje so jim podobni tudi tako imenovani čisti filozofski sistemi. Čista filozofija jemlje za osnovo predvsem človeka, njegovo notranje doživljanje, njegov psihični svet, pa bodisi da ta izvira iz stvarnega ali netvarnega spreminjanja v organizmu, ter odnose do obdajajoče ga okolice.

Nekaj drugega pa je, če človek izloči najprej samega sebe iz splošnega dogajanja in skuša le razumsko dojeti vse, kar ga obdaja v makrokozmu in mikrokozmu ter šele nato vrednoti samega sebe in svoje življenje v okviru vseh teh novih spoznanj. Takrat se mu razprostere vesoljstvo v velikem in malem, takrat šele spozna skladnost in povezanost vsega dogajanja v vesoljstvu in nauči se vnašati sebe kot čuden ter nerazumljiv zaenkrat zaključek nekega neznanega izvora v to dogajanje ter s tem

tudi pravilno ocenjevati sebe, svoje delo in svoj pomen na tem vesoljskem drobcu, ki mu pravimo Zemlja.

Človeškemu razumu, ki skuša prodirati na tisoče svetlobnih let v prostor in na bilijone let v čas, se odpirajo čedalje širša obzorja, toda le do neke določene meje, ker se zaradi končne neskončnosti prostora vedno povrača znova v svoje prvotno izhodišče. Pri vsem tem marsikdaj zadene, spričo nedojemljivosti neštevilnih pojavov, na nebogljenost svojega razuma in na omejenost svojih neznatnih izkustev. Toda to ga ne sme oplahiti nikdar, saj se zaveda, da ne more stopiti nikdar popolnoma izven sebe in pogledati vse to dogajanje tako rekoč od zgoraj, torej izven časa in prostora, ker samo takrat bi bilo zanj vse dogajanje v vesoljstvu kakor film, ki se je v nekem določenem trenutku, kakršnega koli časovnega merila, začel, in ki se bo v nekem določenem časovnem trenutku zopet ali končal ali pa s pomembno spremembo prišel v nov, nazaj ali naprej usmerjen razvoj. Takrat, ko bi človeški razum s takega naddimenzionalnega položaja opazoval vse dogajanje, bi šele doumel vse in bi tudi že davno ne bil več sam sebi uganka.

Vsa ta obupna praznina v s snovjo napolnjenem prostoru, ki se odkriva — dasi še tu precej nepojmljivo, ker ta praznina ne more biti nikoli istovetna z našim pojmom praznine, saj jo polni gibanje in predstavlja prav za prav le energijska polja — človeškemu spoznanju, je le lastna nebogljenost, je le praznina v človeškem razumu, ki še ni dosegel one razvojne stopnje, na kateri bi izločil samega sebe in svoje slabosti. To je človeku navadno precej težko, zlasti, če ne raziskuje takih problemov zaradi zanimivosti problemov samih, ki vodijo do vedno novih poti v iskanju resnice, torej nekako zaradi dela samega, marveč se peča z njimi le zaradi osebne koristnosti, da zadosti na kakršen koli način svoji nečimernosti in si s tem zagotovi nekaj višji in nadrejen položaj v drobno malenkostnem svetu, ki zelo rad podlega takim pojavom v svoji veliki nerazsodnosti. Tak znanstvenik in posredovalec znanosti bo znanstvene zaključke in napredke skušal povedati čitatelju vedno v prvi osebi — ker tu pomembnost osebe prevladuje ali pa je enakovredna pomembnosti znanstvenih dognanj — to se pravi nakopičil jih bo okoli lastnega jaza v egocentrično piramido.

Današnji znanstvenik mora biti kljub temu, da je raziskovalec na svojem področju, tudi pravi posredovalec med svojimi spoznanji in širšim občinstvom, vzgajati mora in voditi soljudi, da razumejo, sprejemajo in pravilno upoštevajo ter ocenjujejo njegovo delo, ki je v korist vsemu človeštvu, in mu nudijo za raziskovanja vedno novih možnosti. Praksa in teorija se morata zlit v skupno celoto in nuditi pregledno podobo vsega znanstvenega dela.

To je važno predvsem danes, ko so se deloma zamajali osnovni temelji klasičnega prirodoslovja in je nujno potrebna nova preusmeritev ter dopolnitev vseh dosedanjih izkustev. Danes so vsa znanstvena področja neprimerno bolj povezana ko kdaj koli popreje. Fizika, astronomija, kemija, biologija se vedno dopolnjujejo in uporabljajo skupna dognanja za skupno nadaljnje delo. Vse se pečajo z realno resničnostjo, ki jo registrirajo precizno izdelani aparati, tako da ni navezana na nihanja človeških čutov. Seveda ni ta realna resničnost dejanska podoba vsega, kar nas v malem in velikem obdaja, ker aparati registrirajo predvsem spremembe v harmonični zgradnji sveta, torej le drobce porušene harmo-

nije. In tu je polje za človeški razum, da zgradi iz teh opazovanj pravo podobo makrokozma in mikrokozma, ki je sicer ne more dojeti s svojimi na neznatno lestvico zaznav omejenimi čuti. Saj dojema človeško oko od 64 oktav različnih tonov izžarevanja komaj eno oktavo, torej le eno štirinšestdesetinko vse ogromne pestrosti. Temu primerna je tudi podoba zunanjega sveta, ki jo opazuje. Seveda mu dopolnijo pomanjkljivosti znanstvene priprave, vendar je podoba, ki si jo vstvari nato, nepopolna, neživa in skoraj bi lahko rekli prazna, dokler je ne oživi prožen duh teoretika, ki z drznimi domnevami pričara veličastnost vsega vesoljstva, ki nas obdaja.

Tudi ta podoba je še nujno nepopolna, ni še v njej vseh pestrih odtenkov, toda neprestana nova opazovanja jo dopolnjujejo do one meje, ko se človeški razum ukloni neprestopni meji svojega prostorskega doživljanja in svojega strahotno počasnega doživljanja v času. Pa tudi do te meje je pot ogromna in podoba, ki se obeta, je omamno vabljiva za človeka, ki išče resnico. Samo na tej poti so možna vsa dognanja prirodoslovnih znanosti, ki gradijo trdno in nezdroljivo osnovo edino možnega in vse obsegajočega filozofskega sistema.

James Jeans se je lotil težavnega dela, kajti podati možnost preproste-
mu človeku, da prodre v tajne vsemirja, podati mu, kolikor je danes mogoče, popolno podobo od najneznatnejših delcev in dogajanj v materiji do ogromnih vsemirskih gmot in njihovega življenja v nepojmljivih časovnih obdobjih, ni lahko. Podal je podobo, ki je v svojih osnovah in v svoji človeško utemeljeni filozofiji vsaj relativno trajna, dasi je v podrobnostih nemara le od danes do jutri.

Že zgodovina astronomije nas uči pravilno ceniti boj za resnico. Vrsta imen kakor so Galileo Galilei, Giordano Bruno, Kopernik, Kepler, Tiho de Brahe in neštevilni drugi, predstavlja zgodovino brezobzirnega boja za resnico. V takem boju je največ žrtev, so pa tudi najbolj tehtne.

Danes je življenje prenapeto, premalo cenjeno in preveč usmerjeno v vsakdanjo borbo za oblast, da bi lahko pravilno ocenili in upoštevali življenjsko delo posameznikov, ki so prodirali v brezmejnost prostora in časa, da bi točno opredelili človeka in njegov dom Zemljo v vsemirju. Jeans je s svojo knjigo, ki jo je razdelil snovno v pet v celoto povezanih poglavij (Raziskavanje neba, Raziskavanje atoma, Raziskavanje časa, Oris vsemirja, Zvezde ter Začetek in konec) podal podobo, kakršno lahko nudi današnje stanje znanstvenega dela. Že v uvodu poudarja, da »bomo spoznavali, kaj nam lahko pove astronomija o vsemirju, v katerem preživljamo svoja življenja. Naše poizvedovanje se ne bo omejevalo samo na to znanost. Za svet bomo vprašali druge znanosti, fiziko, kemijo in geologijo, kakor tudi bolj sorodne znanosti astrofiziko in kozmogonijo, da nam bodo, če bodo znale, pomagale razložiti sporočila opazovalne astronomije. Poučili se bomo samo deloma. Če bi hoteli primerjati, bi to, kar bomo izvedeli, lahko primerjali s sestavljalno igro. Če bi mogli dobiti vse sestavne dele, bi prav gotovo dobili celotno popolno sliko. Toda manjka nam še mnogo sestavnih delov. Preveč bi bilo, če bi upali, da nam bo nepopolna zbirka sestavnih delov, ki smo jih že našli, razkrila celotno sliko. Vendar jih lahko vsaj zberemo, jih postavimo v nekak metodični red, sestavimo dele, ki očitno spadajo skupaj in morda tvegamo domnevo o tem, kakšna bo celotna slika, če bodo nekoč našli vse sestavne dele in jih končno sestavili.«

Raziskavanje neba nas povede od ozkega geocentričnega gledanja na nebo najprej do našega osončja in planetarnega sistema, ki leži nekje v globini in ne predaleč od osredja v osvetju Rimske ceste. Toda tudi Rimska cesta ni edina taka tvorba v vsemirju. S teleskopom oboroženo oko prodira vse dalje v prostor in naleti tam zunaj na neštete velike meglenice, ki so po svoji zgradbi in lastnosti enake tvorbe kakor naše galaktično osvetje. Prostor se tako neprestano širi in merilo za merjenje teh daljav se tudi seveda nujno večja. Od enote metra pridemo, ko merimo oddaljena nebesna telesa, do geodetsko odmerjene daljice na zemeljski površini, od te do zemeljskega premera, nato do premera zemeljske krožne poti okoli Sonca in še je merilo premajhno. Za merjenje prostora se stopnjuje do oddaljenosti kefeidnih spremenljivk in do oddaljenosti najbolj oddaljenih izvengalaktičnih meglenic. Toda kje je meja prostoru? Ali je ni? Relativnostna teorija nam pove, da je prostor sam vase ukrivljen, da je torej v svoji neskončnosti končen.

Vprašanje, ki se nam zastavlja sedaj, je, kako je to neizmerno veseljstvo nastalo. Precejšnje število naukov o zgradnji vsemirja poznamo. Einsteinovo vsemirje je statično, uravnovešeno. Po mnenju drugih teoretikov je nestabilno, ker bi se moralo začeti takoj raztezati, dokler ne bi dobilo oblike de Sitterovega vsemirja. Nima torej dovolj svobode za razvoj. De Sitterova kozmologija je bolj preprosta. Tudi ta zahteva enakovrednost prostora in časa in posledica te enakovrednosti je, da bodo svetlobni valovi, ki izhajajo od bolj oddaljenega svetlobnega vira, počasnejši, kakor oni, ki jih oddaja bližnji svetlobni vir, kajti čas teče tu, kjer smo mi, hitreje kakor v veliki oddaljenosti od nas. To je sicer protislovje, toda le navidezno, ker ga reši relativnost meril za prostor in čas. Če merimo z metri in sekundami dobimo docela drugačno podobo, kakor če merimo s svetlobnimi leti in na primer z oddaljenostjo zvezde Proxima v ozvezdju Kentavra. De Sitterovo vsemirje se razteza in marsikatera opazovanja potrjujejo to močno raztezanje. Toda ali niso temu raztezanju postavljene meje? Vprašanje je, če ni to raztezanje le navidezno, ker se svetlobna hitrost v vsemirskem prostoru zavira in nam to zaviranje nudi napačno tolmačenje naših opazovanj. Če so premaknitve spektralnih črt v opazovalnih aparatih posledica zaviranja svetlobne hitrosti, dobijo razsežnosti vsemirja povsem druge izmere in tudi celokupna podoba vsemirja se bistveno spremeni. Friedmann-Lemaîtreova kozmologija je točno razložila prehod Einsteinovega statičnega vsemirja v de Sitterovo. Vendar pa je tu še možnost utripajočega vsemirja, ki se ritmično krči in razteza.

V raziskavanju atoma opazimo veliko podobnost med vsemirsko zgradnjo snovi in med molekulsko-atomsko zgradnjo. Molekule so velike gmote mikrokozma, podobne sozvezdjem, zvezdnim kopicam, če ne sploh meglenicam, atomi pa so nekaki preprosti ali pa zamotani planetni sistemi, ki so mnogo bolj pestri v svoji zgradnji kakor naše osončje. Kakor vlada med vsemirskimi telesi ogromna le z energijo in drobno razpršeno materijo napolnjena praznina, tako je tudi v atomu, ki ga sestavljajo protoni, nevtroni, pozitroni in elektroni, ogromna praznina energijskih polj. Vse spremembe, ki se tu dogajajo, niso skladno nepretrgane, marveč se vršijo skokoma z dovozom ali oddajo določenega celega števila energijskih enot — kvantov. Kvantna mehanika pa zahteva še več. Elementarne enote v atomu, na primer elektroni, nimajo določene razsežnosti, ki krožijo po svojih obodih, marveč zavzemajo

istočasno ves obod, torej vso pot naenkrat. Nemara bi lahko rekli, da je to nekak energijski obod, ki neprestano utripa ali valovi. Tu zadene navidezno Heisenbergov princip negotovosti v determinizmu ali nauk o vzročnosti, ker ne moremo trenutno položaja elektrona v atomu nikdar točno opredeliti, vendar nima to z indeterminizmom ničesar skupnega. Tu je še nešteto nerešenih vprašanj, nemara nič manj kakor v makrokozmu.

V raziskavanju časa se lahko podamo časovno nazaj v tiste daljne dobe, da ugotavljamo starost Zemlje, planetnega sistema, Sonca in zvezd, in tu se pokaže nepomembnost človeškega merila za čas.

Iz vseh teh drobcev si skušamo nato orisati vsemirje, kakršno naj bi resnično bilo, skušamo si razložiti rojstvo zvezd iz meglenic, našega osončja po plimski teoriji in satelitov, ki krožijo okoli planetov v osončju, po teoriji Rocheovega nevarnega pasu, ki obdaja planete. Preostanejo še zvezde, ki sledijo neki vnaprej določeni zakonitosti glede velikosti, izžarevanja, svetilnosti itd., da jih lahko točno opredelimo po Russellovi teoriji v zvezde glavne vrste, kamor spada tudi naše Sonce, v rdeče orjake in bele pritlikavke. Najbrže je vsaka zvezda, ko nastane, rdeč orjak, nato zvezda glavne vrste, ki konča svojo pot kot bela pritlikavka. Tudi tu je razvoj le deloma določen, kajti kdo ve, če nemara zvezde ne poznajo toplotne smrti in jo nadomešča le neznano kroženje. Človeškemu razumu, ki vidi v življenju na koncu razvoja vedno smrt, bi bilo to seveda nepojmljivo. Takemu med seboj povezanemu začetku in koncu bi se seveda upirali tudi vsi zaključki termodinamike. Toda kdo ve, kaj nam bo še odkrilo pojavljanje tako imenovanih novih zvezd.

»Če si predstavljamo sporočilo, ki ga nam nudi astronomija, v prostorninskem merilu, nam v najboljšem primeru predstavlja melanholično veličino in morečo daljino. Če pa si ga predstavljamo v časovnem merilu, se spremeni skoraj v brezmejne možnosti in upanje. Kot prebivalci vsemirja živimo pač bliže koncu kakor začetku vsemirja. Zakaj verjetno je, da se je večina vsemirja stalila v žarkovje, preden smo se mi pojavili. Kot prebivalci Zemlje pa živimo prav na začetku. Pojavili smo se v sveži glorijski svitanja in skoraj nepojmljivo dolg dan se razprostira pred nami s takimi možnostmi za izpopolnjevanje, kakor si jih skoraj ne moremo predstavljati. Našim daljnim potomcem bo veljala naša sedanja doba, ki jo bodo motrili iz drugega konca tega dolgega časovnega obzorja, za megleno jutro svetovne zgodovine. Naši sedanji sodobniki jim bodo temne junaške postave, ki so si krčile pot skozi džungle nevednosti, zmot in praznoverja, da bi odkrile resnico, da bi se naučile vpreči prirodne sile in ustvariti svet, ki bi bil vreden, da živi človeštvo na njem.«

O PISATELJEVANJU IN O SLOGU

ARTHUR SCHOPENHAUER

1

Predvsem imamo dvoje vrst pisateljev: takšne, ki pišejo zaradi stvari in takšne, ki pišejo zato, da pišejo. Oni prvi imajo pač svoje misli in izkušnje, ki se jim jih zdi vredno povedati tudi ostalim ljudem. Ti drugi

pa potrebujejo denar in zato tudi pišejo za denar. Mislijo zato, da lahko pišejo. Prepoznamo jih po tem, da razpredajo svoje misli kar najbolj na široko; največkrat se zatekajo v polumrak, v katerem se lahko zde nekaj, kar niso; zategadelj jim nedostaje gotovosti in popolne jasnosti. Torej lahko brž uganemo, da pišejo zato, da bi polnili papirne pole. To opazimo včasih tudi pri naših najboljših pisateljih, na primer na nekaterih mestih Lessingove *D r a m a t u r g i j e* in celo v prenekaterem romanu Jeana Paula. Čim to opazimo, vrzimo knjigo v kot, zakaj čas je dragocen. V bistvu nas vara pisatelj že tisti hip, ko jame pisati zato, da bi polnil papir: dela se namreč, češ, da nam ima res kaj povedati. Honorar in prepoved ponatisa sta književnosti prav za prav v pogubo. Pisanja vredne stvari piše le, kdor piše zaradi stvari same. Kakšna neprecenljiva pridobitev bi bila, če bi imeli v vsakem področju le malo, a odličnih knjig. To pa ne bo mogoče vse dokler bodo pisci služili honorarje. Kajti zdi se, kakor bi se držalo denarja neko proklestvo: vsak pisatelj začinja propadati, čim napiše nekaj zaradi dobička. Najboljša dela velikih ljudi so nastala v časih, ko so delali zastonj ali pa za zelo majhen honorar. Tudi v tem se je izkazal španski pregovor: honra y provecho no caben en un caso — čast in dobiček ne sodita v isti koš. Vso bedo današnje nemške književnosti je zakrivil honorar. Kdor potrebuje denar, kratkomalo sede in napiše knjigo, ljudje pa so toli nespametni, da jo kupujejo. Drugotna posledica tega pa je propadanje jezika. Velik del slabih pisateljev živi samo od neumnosti publike, ki bere le tisto, kar danes izhaja. Te pisce prav dobro nazivajo žurnaliste, kar bi se reklo po naše »dninarji«.

2

Lahko pa bi tudi dejali, da imamo tri vrste pisateljev: najprej tiste, ki sploh nič ne mislijo: pišejo pač po spominu, iz reminiscenc ali pa kar iz tujih knjig. Teh piscev je največ. V drugo vrsto pa sodijo tisti, ki mislijo, kadar pišejo: mislijo edino zato, da bi lahko pisali. Šele pisatelji tretje vrste, ki pa so kaj redki, razmišljajo, preden se lotijo pisanja. Ti pišejo zato, ker so razmišljali.

Pisatelja druge vrste, ki ne misli, vse dokler ne jame pisati, bi lahko primerjali z lovcem, ki lovi kar na slepo srečo: ne kaže ravno, da bo kdo ve kaj ujel. Temu nasprotno pa je delo piscev zadnje vrste podobno gonji, pri kateri divjačino že vnaprej polove in pozapro, potlej pa izpuste v drug takisto ograjen prostor, kjer ne more uiti; lovec le še meri in strelja in ta lov mu nekaj prinaša.

Celo med redkimi pisci, ki dejansko, resno in vnaprej razmišljajo, je od sile malo takih, ki razmišljajo o stvareh samih; vsi drugi razmišljajo kvečjemu še o knjigah, o tistem, kar so že drugi povedali. Za mišljenje jim je potrebna neposredna in močna pobuda tujih, danih misli, ki postanejo njihova naslednja téma; venomer so pod njihovim vplivom in niso nikoli izvorni. One prej omenjene pisce pa že stvari same navajajo k mišljenju, ki se jim neposredno usmerja k njim. Le med temi ljudmi najdemo tudi take, ki bodo ostali in bodo nesmrtni. Kajpak je tu govor le o višjih književnih panogah in ne o piscih žganjekuhe.

Le kdor jemlje snov iz svoje glave, je vreden, da ga beremo. Izdelovalci knjig, pisci kompandijev, običajni zgodovinarji in podobni ljudje povzemajo snov kar iz knjig. Snov jim roma iz teh knjig skozi prste, ne da bi

v njihovi glavi plačala vsaj prevozno carino in pregled, kamoli, da bi jo še predelovali. Zato je njihovo govoričenje tako često brez jasnega smisla in si zaman belimo glave, kaj neki so utegnili misliti. Nič niso mislili, saj to je tisto. Knjiga, iz katere prepisujejo, pa ni nič drugačna. To pisarjenje je torej kakor mavčev odlivek odlivkov odlivka, ... pri katerem ubogi Antinous komaj še pride do pravih obrisov svojega obraza. Zategadelj bi morali kar najredkeje brati kompendije; kajti povsem prezreti jih spet ne moremo: h kompilacijam spadajo namreč tudi kompendiji, ki na majhnem prostoru zaobsegajo v dolgih stoletjih nabrano znanje.

Kako zmotno je misliti, da je poslednja izgovorjena beseda vselej tudi pravilnejša, da je vsak poznejši spis poprava prejšnjih, da pomeni vsaka sprememba že napredek. Misleče glave, razsodni ljudje in tisti, ki jim je res kaj na stvari, so le izjeme. Pravilo je povsod na svetu le izmeček, ki ti je povsod na poti in se vneto trudi, da bi poboljšal, se pravi poslabšal tisto, kar so po treznem preudarku že drugi povedali. Kdor se želi o nečem poučiti, naj torej nikar brž ne posega le po najnovejših knjigah. Nikar naj ne misli, da znanosti res neprestano napredujejo in da so pisci teh knjig uporabljali starejše knjige. Uporabljali so jih, toda kako? Pisun često ne razume dovolj starejših piscev. Ker noče rabiti ravno njihovih izrazov, izmaliči in pokvari še tisto, kar so že oni boljše in jasneje povedali, ker so pisali iz lastnega in živega poznanja stvari. Neredko izpušča njihove najboljše misli, najtočnejše razlage in najbolj posrečene pripombe, ker ni spoznal njihove cene in ne čuti njihove jedrnatosti. Že često je starejšo in odlično knjigo izpodrinila nova, slabša, za denar a častihlepno napisana in od prijateljev hvalisana knjiga. V znanosti prinaša vsakdo nekaj novega na trg, da bi se tako uveljavil, pri čemer često kratkotalno ovrže tisto, kar je doslej veljalo za pravilno in nam namestu tega ponuja svoje marnje. Včasih mu to za nekaj časa uspe, potlej pa se spet povrnemo k staremu in pravilnemu. Ti novotarji ne jemljejo resno ničesar mimo sebe, sebe hočejo uveljaviti. Pomagajo si s paradoksom pa je stvar urejena: ker ne uganejo nič novega, si pomagajo z zanikanjem in zavračajo že zdavnaj spoznane resnice, na primer življenjsko silo, simpatetični živčni sistem, generatio aequivoca, Bichatovo razločevanje med učinki strasti in učinki razuma; povračajo se na surovi atomizem, itd. itd. Zato tudi znanost često nazaduje, namestu da bi napredovala. Sem sodijo tudi prevajalci, ki popravljajo avtorja, kar se mi zdi zmerom nesramno. Sam piši knjige, ki bodo vredne prevajanja, druga dela pa pusti takšna, kakršna so. Berimo torej, če je le mogoče, samo prave utemeljitelje, izumitelje in začetnike, ali pa vsaj v njihovi stroki priznane mojstre. Bolje je kupovati iz druge roke knjige, nego njihovo vsebino.

Ker pa je temu, kar so drugi izumili, lahko dodati kaj novega — *inventis aliquid addere facile est* — se bomo po temeljiti pripravi morali seznaniti tudi z novimi dodatki. Na splošno pa velja pravilo: novo je redkokdaj dobro, ker je dobro le malo časa novo.

3

Vélike pisatelje (višjih panog), kakor tudi umetnike, označuje resnost, ki jim je vsem skupna: ostalim namreč ne gre za nič drugega, nego za lastno korist in dobiček. Če kdo zaslovi s knjigo, ki jo je napisal iz

notranjega zvanja in nagiba, pa jame potlej na debelo pisariti, je prodal svojo slavo za kaj beden denar. Čim pišemo zato, da bi nekaj napravili, smo že pogrešili. Šele v tem stoletju imamo obrtne pisatelje, doslej smo imeli samo poklicne.

Če si hočemo zagotoviti trajno pozornost in zanimanje javnosti, moramo napisati nekaj, kar ima trajno ceno ali pa pišimo vedno kaj novega, kar bo sevé zmerom tudi slabše.

4

Knjiga je vedno le odraz piščevih misli. Vrednost teh misli je bodisi v snovi, torej v tistem, o čemer je razmišljal, bodisi v obliki, to je v predelavi snovi, skratka v tem, kaj je *misлил* o njej.

Ta »o čem« je kajpak zelo raznolik, takisto tudi odlike, ki jih daje knjigam. Sem sodi vsaka izkustvena snov, torej vse, kar je bodisi samo po sebi bodisi v najširšem smislu besede zgodovinsko ali fizično stvarno. Svojestvenost knjige je v tem primeru v njenem predmetu, v njeni snovi; torej utegne biti važna neglede na avtorja.

Tam, kjer gre le za »kaj«, pa je svojestvenost knjige v avtorjevi osebi. Predmeti so lahko v tem primeru dostopni in znani vsakomur; knjigi daje vrednost le način pojmovanja, to je »kaj« mišljenja, ter je zaobsežen že v avtorjevi osebi. Če je knjiga v tem načinu pojmovanja, v tem »kaj« odlična in edinstvena, je takšen tudi njen avtor. Torej je zasluga branja vrednega pisca tem večja, čim manj dolguje snovi, včasih celo, čim bolj znana in obrabljena je snov. Tako so vsi trije veliki grški tragedi obdelovali isto snov.

Torej moramo pri dobri knjigi razločevati, ali je dobra zaradi snovi ali pa zaradi oblike.

Povsem navadni puhloglavci lahko pišejo pomembne knjige s pomočjo imenitne snovi, ki je bila samo njim na razpolago — na primer popise daljnih dežel, nenavadnih naravnih pojavov, poizkusov in zgodovine, ki so jo sodoživljali ali pa so tvegali čas in trud, da so poiskali njene vire in se posebej ukvarjali z njo.

Tam pa, kjer je važen le način in je snov vsakomur dostopna ali nemara celo znana, tam, kjer edinole »kaj« mišljenja daje delu vrednost mimo njegove tvarine, tam more edinole velem ustvariti nekaj branja vrednega; ostali bodo razmišljali pač le tisto, kar lahko razmišlja tudi vsakdo drugi. Dali nam bodo odtisk svojega duha, original tega duha pa imamo že sami.

Javnost zanima vse bolj snov kakor pa način in zategadelj tudi zaostaja v izobrazbi. To nagnjenje je najbolj smešno pri pesniških delih, ko ljudje vneto vohajo za resničnimi dogodbami in pesnikovimi osebnimi prilikami; da, te ugajajo ljudem naposled bolj kakor pa dela sama; bero več o Goetheju nego Goetheja in se bolj ukvarjajo s Faustom kakor s *Faustom*. Če že Bürger pravi, da »bodo še učenjaško proučevali, kdo neki je bila Leonora«, vidimo, da se je na Goetheju to dobesečno izpolnilo, ker imamo že veliko učenih razprav o Faustu in njegovi zgodbi. Te razprave zadevajo in bodo vedno zadevale le pesniško snov. Ta ljubezen do snovi v nasprotju z obliko je takšna, kakor bi kdo prezrl obliko etruške vaze in njenih podob ter bi jel kemično proučevati njeno glino in njene barve.

Težnja, ki povsem služi temu zlemu nagnjenju učinkovati s snovjo, pa docela odpove v panogah, v katerih je piščeva zasluga edinole v obliki —

na primer v pesništvu. Vendar često vidimo slabe dramatike, kako skušajo napolniti gledališče s pomočjo dramske teme. Tako jim je dobrodošel kot junak vsak slaven mož, pa naj je bilo njegovo življenje še toli nedramatično. Včasih niti ne počakajo, da bi njihovi zgodovinski junaki med tem vsaj umrli.

To, kar smo povedali o razliki med snovjo in obliko, drži celo glede pogovora. Človek potrebuje predvsem razumnosti, razsodnosti, duhovitosti in živahnosti, ki šele dajejo obliko pogovoru. Potlej pride v poštev še tvarina, predmet pogovora, torej tisto, o čemer se razgovarjamo, skratka znanje. Če znanje ni veliko, utegne dati našemu pogovoru vrednost le kar največja stopnja oblikovnih vrlin, ki smo jih pravkar omenili, kajti pogovor se mora omejiti na splošno znane človeške in naravne razmere in stvari. Povsem drugače je sevé, če človeku nedostaje teh oblikovnih vrlin in zavisí vrednost njegovega pogovora le od kakršnega že znanja. To vrednost pa določa edino tvarina, prav kakor pravi španski pregovor: »več ve nevednež v svoji nego modrijan v tuji hiši.«

5

Pravo življenje vsake misli traja le dotlej, dokler se ni izrazila do poslednje besede: tu iznenada okameni in je poslej mrtva, a neumičljiva nalik pradavnim okamenelim živalim in rastlinam. Njeno trenutno samostojno življenje je podobno kristalu med brušenjem.

Čim namreč mišljenje najde svoj izraz,jenja biti notranje in resno v svojem najglobljem bistvu. Čim postane last drugih, neha živeti v nas, kakor se otrok loči od materinega telesa v hipu, ko pričinja lastno življenje.

6

Pero je mišljenju isto kot palica hoji. Najlaže pa hodimo brez palice in najpopolnejše mislimo brez peresa v roki. Šele na starost radi posegamo po palici in po peresu.

7

Hipoteza živi v glavi, čim se je zaplodila, ali celo zarodila v njej, življenje, ki je podobno organizmu: od vnanjega sveta sprejema vase le tisto, kar mu je v prosoh in istorodno, vse raznorodno in vse, kar mu je v kvar, pa zavrača; tisto, kar mu je neizogibno vsiljeno, pa nepoškodovan izloči.

8

Delo, ki hoče biti nesmrtno, mora imeti toliko vrlin, da jih ne bo zlepa kdo doumel in ocenil vseh hkratu, pač pa bo zmerom eden spoznal in občudoval to vrlino, oni pa katero drugo. Tako se cena dela tekom stoletij spričo vedno drugačnega zanimanja vendar ohrani, ko ga občudujejo zdaj v tem zdaj v onem smislu, izčrpati pa ga nikakor ne morejo. Tvorec takega dela, ki ima tudi še po smrti pravico do obstoja in do življenja, pa je lahko edinole človek, ki ne samo po vsem širnem svetu zaman išče sebi enakega in se po izrazitih svojstvenostih očitno razlikuje od vsakogar drugega, marveč je nalik večnemu Judu preromal več rodov, pa se še vedno znajde v istih okoliščinah; skratka, nekdo, o katerem res velja Ariostov izrek: ustvarila ga je narava, potlej pa mu je spremenila podobo. Kajti sicer bi ne mogli razumeti, da njegove misli ne zatonejo kakor vse druge.

Skoraj v vsaki dobi prevladuje v umetnosti kakor tudi v književnosti neko napačno osnovno naziranje, način in manira, ki jo občudujejo. Uvideven človek jo spregleda, zaničuje jo in se ne meni za modo. Čez nekaj let pa spozna to tudi javnost in vidi v norčiji to, kar v resnici je — zasmehuje jo in občudovano lepotilo vseh teh maniriranih del odpade kakor slab mavčev okras od zidu in nekdanja slavna dela so zdaj kakor ti goli zidovi. Ne jezimo se torej, veselimo se, če odločno, glasno in očitno izgovarjajo kakršno koli osnovno naziranje, ki na tihem že itak zdavnaj deluje: kmalu bodo začutili, prepoznali in naposled takisto izgovarjali vso lažnost tega naziranja. Razpočilo se bo kakor zrel tvor.

10

Slog je fiziognomija duha. Ni manj zanesljiva kakor pa je fiziognomija telesa. Posnemati tuj slog se pravi nositi krinko; naj bo ta krinka še tako lepa, zaradi svoje neživosti nam bo kmalu neprijetna in neznosna, tako da je bolje imeti še tako grd, toda živ obraz. Zategadelj latinsko pišočji pisci, ki posnemajo slog starih mojstrov, kljub vsemu spominjajo na krinko: dobro slišimo, kar pravijo, a ne vidimo pri tem njihove fiziognomije, njihovega sloga. Tega pa prav dobro opazimo tudi pri latinskih avtorjih, v spisih samostojnih mislecev, ki niso posnemali starega sloga, v spisih Scotusa Erigene, Petrarce, Bacona Verulamskega, Cartesia, Spinoze itd.

Prisiljen, afektiran slog je kakor spačen obraz. Jezik, v katerem pišemo, je narodova fiziognomija in je kaj raznolika, vse od grške pa do karabske.

11

Če hočemo začasno oceniti duševni proizvod pisatelja, nam ni treba ravno vedeti, o čem je razmišljal; zato bi morali prebrati vsa njegova dela, medtem, ko je dovolj, če vemo, kaj je mislil. Njegov slog je točen odraz tega »kako« njegovega mišljenja, te njegove bistvene in splošne lastnosti. Slog nam pokaže oblikovno kakovost vseh njegovih misli, ki ostane zmerom ista, pa naj razmišlja *kar koli* ali o *čemerkoli*. Takoj spoznamo testó, iz katerega je zgetel svoje postave, pa naj bodo še tako raznolike. Kakor je Eulenspiegel na vprašanje, kako daleč je do bližnjega kraja, odvrnil »kreni«, da bi že iz potnikovega koraka uganil, koliko časa bi sam rabil do tja; tako tudi jaz preberem le nekaj strani, pa že približno vem, kolikanj mi avtor lahko pomaga.

Vsak povprečnež pa, ki se na tihem zaveda dejanskega stanja, skuša prikriti njemu lasten in naraven slog, kar mu brani, da bi bil kakor koli naiven. Tako ostane naivnost prednost vzvišenih, samozavestnih in z gotovostjo nastopajočih duhov. Oni povprečneži pa se ne morejo odločiti, ali naj pišejo tako, kakor mislijo. Slutijo namreč, da bi stvar potlej izgledala preveč preprosto; toda to bi bilo vsaj nekaj. Če bi se pošteno lotili dela in bi skušali kratkomalo povedati to, kar so mislili, bi bili vsaj čitljivi in v svojem ozkem krogu celo poučni. Namestu tega pa bi radi pokazali, da so mislili mnogo več in mnogo globlje kakor v resnici. Tisto, kar nam imajo povedati, iznašajo v prisiljenih, težko umljivih jezikovnih obratih, na novo stvorjenih besedah in dolgih periodah, ki

naj obidejo in prikrijejo njihovo pravo misel. Oklevajo, ali naj povedo to misel, ali pa naj jo prikrijejo. Radi bi jo nalepotičili, da bi bila videti bolj učena in globlja in bi ljudje menili, da tiči za njo mnogo več, kakor pa lahko trenutno opaziš. Zdaj jo vržejo tja po koscih in preje namigujejo nego res kaj povedo; zdaj jo spet iznašajo v pravi besedni poplavi in neznosno dolgovozno, kakor da bi bilo treba kdo ve česa, da bi si pojasnili njen globoki smisel. V resnici pa je vse kaj preprosto domislek, če že ne obrabljena vsakdanjost (*Fichte* v svojih poljudnih spisih in sto klavnih puhloglavcev, ki jih niti ni po imenu navajati, nam nudijo v svojih filozofskih učbenikih na pretek takšnih primerov); ali pa se poprimejo kakega poljubno privzetega sloga kat'eksohen, pri katerem te do smrti izmuči učinek na dolgo razpredenih in praznih period (takšne primere najdemo zlasti med najnesramnejšimi izmed vseh smrtnikov, med Heglovci); ali pa se ti lotijo duhovitega sloga, v katerem se zdi, kakor bi hoteli ponoreti. Pri vseh teh njihovih prizadevanjih, s katerimi skušajo odložiti rojstvo miške, ki se bo rodila med tresenjem gora, često stežka razgonetiš, kaj prav za prav hočejo. Zraven pa pišejo cele periode, ob katerih sami nič ne mislijo, pa vendar upajo, da bo nemara kdo drugi kaj mislil. Za vsemi temi napori se skriva le ne-utrudna, vedno po novih potih tipajoča želja, prodajati besede za misli in z novimi ali v novem smislu rabljenimi izrazi, obrati in vsakojakimi zloženkami vzbuditi dojem, da ima avtor kaj duha v glavi. Tako skuša avtor nedoknaditi bolesten občutek, da mu prav tega primanjkuje. Zabavno je gledati, kako ti ljudje v ta namen poizkušajo zdaj to zdaj ono maniro in si jo nađevajo kot krinko duha, ki za hip premoti nezkušenega bravca. To traja vse dotlej, dokler naposled tudi te krinke ne spoznajo za mrtvo, se ji jamejo smejati in jo zamenjajo z drugo. Tako so pisatelji zdaj ditirambični kakor pijani, zdaj spet — da, že koj na naslednji strani — pa visokodoneče, resno in temeljito učeni, dokler ne zaidejo v najbolj nerodno, dlakocepsko dolgovoznost, v kateri se je izgubljal rajniki *Christian Wolf*, le da v modernejši obleki. Najdelj pa se obdrži krinka nerazumljivosti, vsekakor samo v Nemčiji, kjer jo je uvedel *Fichte*, izpopolnil Schelling, Hegel pa privedel do viška. In vendar ni nič lažje, nego pisati tako, da te živ krst ne razume. Prav tako ni nič težje, nego izražati pomembne misli na vsakomur umeven način. Vse one umetnije, ki smo jih pravkar omenili, pa so nepotrebne resničnemu duhu, ki nam dovoljuje, da se kažemo tako, kakršni smo, in zmerom potrjuje Horacov izrek: znanje je početek in vir pravega pisanja.

Takisto je pohvala, če pravimo o avtorju, da je naiven, ker že samo to pove, da se kaže takšnega, kakršen je. Naivnež je sploh privlačen, nenaravnost pa povsod odbija. Vsak pravi mislec se trudi, da bi izrazil svoje misli kar se da čisto, jasno, določno in kratko. Preprost izraz je zmerom znak ne le resnice, marveč tudi genialnosti. Misel je tista, ki daje lepoto slogu, namestu da bi (kakor pri onih dozdevnih mislecih) slog dajal lepoto misli. Saj je slog vendar zgolj silhueta misli: pisati nejasno ali slabo, se pravi votlo in zmedeno misliti.

Torej je prvo in domala zadostno pravilo dobrega sloga, da *moramo imeti sploh kaj povedati*: da, samo s tem že mnogo dosežemo. Zanimarjanje tega pravila pa je osnovna oznaka nemških filozofskih in sploh vseh razmišljujočih pisateljev, zlasti še od *Fichteja* sem. Vsem tem

pisacem se pozna, da bi radi napravili dojem, kakor bi hoteli res kaj povedati, medtem ko nam nimajo ničesar povedati. Ta način, ki so ga uvedli univerzitetni lažni filozofi, lahko opazimo pri največjih veličinah naše dobe. Ta način je mati zavitega, nejasnega, dvoumnega, da celo mnogo-pomembnega sloga, dolgovoznega, nerodnega *stile empesé*, vsega nepotrebnega kvašenja in končno še tistega zaodevanja miselne revščine v neumorno klepetavo in oglušujočo žlobudro, ki jo prebiraš cele ure, pa nisi deležen ene same jasno izražene in določene misli.

Točnim izrazom, izvirnim reklom in posrečenim okretom se godi kakor oblekam: ko so nove, bleste in učinkujejo; brž ko kdo zgrabi po njih, pa se kmalu obrabijo, oblede in naposled sploh več ne učinkujejo.

*

Dvoje vrst dolgočasnosti je: objektivna in subjektivna. Objektivna dolgočasnost je v tem, da avtor nima povedati nobenih jasnih misli ali spoznanj. Kdor jih namreč ima, gre naravnost proti cilju, skuša jih izraziti in nam podaja jasno izdelane pojme, ni dolgovozen in nam nekaj pove, ni zmeden in torej tudi ni dolgočasen. Tudi če je njegova osnovna misel zmotna, je vseeno vsaj jasno premišljena in preudarjena, torej oblikovno pravilna, in njegov spis je še vedno nekaj vreden. Objektivno dolgočasen spis pa je v vsakem primeru zanič.

Subjektivna dolgočasnost je zgolj relativna in izhaja iz bravčevega pomanjkljivega zanimanja za predmet, ki je nemara tudi preveč omejen in opredeljen. Subjektivno dolgočasno utegne biti za tega ali onega bravca tudi najjemenitnejše delo — prav kakor utegne tega ali onega kratkočasiti najslabši spis, ker ga slučajno zanima predmet ali pa pisun sam.

Nemškimi pisateljem bi na splošno koristilo spoznanje, da moramo po možnosti misliti kakor veliki duhovi, govoriti pa kakor vsak drugi; da moramo rabiti navadne besede in povedati nenavadne stvari. Ali nemški pisatelji delajo ravno narobe: trudijo se, da bi vsakdanje pojme zaodeli v imenitne besede in oblekli svoje kaj navadne misli v najbolj nenavadne izraze, najbolj iskana, nališpana in najredkejša rekla. Njihovi stavki venomer hodijo po berglah. Tip teh mislecev, ki tolikanj uživajo v bombastu in sploh v vsakem visokodonečem, nabreklem, nališpanem, pretiranem in akrobatskem slogu, je podporočnik Pistol, ki prijatelj Falstaff nestrpno zavpije nanj: »Povej že, kar imaš povedati! Govori kakor človek iz tega sveta.«

Za *stile empesé* v nemščini ne najdemo točnega izraza, zato pa tem več primerov. Kdor piše precizno in nališpano, je podoben onemu, ki se lepotiči, da ga ne bi zamenjali z drhaljo — medtem ko pravi gentleman nikoli ni v tej nevarnosti.

Nič manj pogubna ni tudi težnja pisati natanko tako, kakor govorimo. Nasprotno, vsak slog mora kazati nekaj sorodnosti z lapidarnim slogom, ki je oče vseh slogov. Torej moramo odklanjati to težnjo nič manj nego ono, da bi govorili tako kakor pišemo, kar bi bilo dlakocepsko in neumljivo hkratu.

Mračen in nejasen izraz je vselej slabo znamenje, ker izhaja v devet in devetdesetih od sto primerov iz miselne nejasnosti, ki spet skoraj zmerom rase iz osnovne nepravilnosti. Če se v glavi porodi prava misel, že sama teži po jasnosti in tudi ne bo dolgo nejasna: jasno premišljena

stvar pa izlahka najde primeren izraz. Vse, kar lahko mislimo, lahko izrazimo v jasnih, umljivih in nedvoumnih besedah.

Neumljivo je v sorodu neumnemu in neskončno verjetneje je, da se skriva za njim potvorba kakor pa globina.

Torej se ne smemo zagonetno izražati, temveč moramo vedeti, ali govorimo zaradi stvari, ali ne. Zaradi nedoločnega izraza so nemški pisatelji tudi tolikanj neumljivi. Kajpak to pravilo ne velja le takrat, kadar hočemo povedati nekaj prepovedanega.

Z vsakim čezmernim učinkovanjem dosežemo ravno nasprotno od tega, kar smo hoteli. Besede nam resda rabijo zato, da pojasnjujemo z njimi svoje misli, vendar le do neke mere. Če se ne držimo te mere, nam besede čedalje bolj zatemnjujejo misli, ki jih hočemo izraziti. Ujeti to mero pa je naloga sloga in je zadeva naše razsodnosti: zakaj vsaka odvisna beseda deluje ravno nasprotno, kakor bi želeli. V tem smislu pravi Voltaire, da je pridevnik sovražnik samostalnika. (Kajpak skušajo mnogi pisatelji ravno z besednim bogastvom prikriti svojo miselno revščino.)

Zatorej se izogibajmo vsaki dolgoveznosti in vpletanju nepotrebni, branja ne vrednih pripomb. Prizanašati moramo bravčevemu času, naporu in potrpljenju. Ohranili si bomo pri njem kredit tako, da mu bo tisto, kar je vredno pazljivega branja in napora, poplačalo ves njegov trud. Bolje je, če kaj dobrega izpustiš, nego da dobiš nekaj, kar nič ne pove. Sploh nikoli ne povejmo vsega! *Le secret d'être ennuyeux c'est de tout dire* — če hočeš biti pust, kar povej vse, kar veš! Torej če je le mogoče samo jedro, le tisto, kar je poglobitveno in nič takšnega, kar si bravec že sam lahko misli. Če izgubljaš mnogo besed za malo misli, je to neverljiv dokaz tvoje povprečnosti: znak imenitne glave pa je, v malo besedah zaobjeti veliko misli.

Gola resnica je najlepša in vtis, ki ga napravi, je tem globlji, čim preprostejši je njen izraz: deloma zato, ker neovirano pritegne vsega braveca, ki ga ne moti nobena postranska misel; deloma pa zato, ker bravec čuti, da ga nihče ne podkupuje z retoričnimi umetnjami, marveč vpliva nanj stvar sama. Zato je tudi Goethejeva naivna poezija tolikanj višja od Schillerjeve retorične poezije. Tako si pojasnimo tudi močan vtis mnogih narodnih pesmi. Kakor se moramo v arhitekturi ogibati preštevilnih okraskov, se moramo tudi v govornih umetnostih čuvati predvsem nepotrebne okrasja, nekoristnih dopolnil in sploh vsakega izraznega obilja, skratka paziti moramo na čist slog. Vse, kar ni nujno potrebno, deluje škodljivo. Zakon preprostosti in naivnosti, ki se oba skladata z najbolj vzvišenim, velja za vse lepe umetnosti. Puhlost pa si navzema vse mogoče oblike, da bi se skrila za njimi. Skriva se v nabreklosti, v bombastu, v vzvišenem in imenitnem tonu in v sto drugih oblekah, le naivnosti se ne loti: ker bi se tako précej razgalila in pokazala vso preproščino duha. Celo pameten človek danes ne sme biti naiven, ker bi se sicer zdel pust in suhoparen. Zato je naivnost častna obleka veleuma prav kakor je golota častna obleka lepote.

Jezik je umetnina in kot takšnega ga moramo tudi jemati, to se pravi pojmovati ga moramo objektivno. Tako naj bo vse, kar se izraža v njem, pravilno in naj ustreza svojemu namenu. V vsakem stavku mora biti tisto,

kar naj ta pove, res pokazano in objektivno zaobseženo. Jezika ne smemo pojmovati subjektivno. Ne smemo se pomanjkljivo izražati in se zanašati, da bo bravec sam uganil, kaj mislimo.

13

Dandanes spričo padle književne ravni in zanemarjanja starih jezikov čedalje bolj opazamo neko stilistično napako — stilistično subjektivnost. Pisec je subjektiven, ker mu zadostuje, da sam ve, kaj misli in hoče, bravec pa naj kar sam ugiba. Ne meni se za bravca in piše, kakor bi prednašal samogovor. V resnici pa bi moral biti to kvečjemu dvogovor, v katerem bi se moral le tem jasneje izražati, ker ne ve, po čem ga bravec vprašuje. Zategadelj slog ne sme biti subjektiven, marveč objektiv. Besede moramo postavljati tako, da bodo bravca silile misliti tisto, kar je avtor mislil. To pa je mogoče le, če se pisec nenehoma zaveda, da so tudi misli podvržene zakonu težnosti in mnogo laže romajo iz glave na papir kakor nazaj v glavo, in jim mora prav zato z vsemi sredstvi pomagati. Če je v tem smislu zastavil vse sile, potem se bodo brale njegove besede docela objektivno nalik oljni sliki. Subjektivni slog pa ne učinkuje nič določneje kakor lisa na steni: če ti je slučajno razvnela domišljijo, boš nemara videl v njej podobo, vsakdo drugi pa bo videl le marogo na steni. To pa velja za vsako ponazorjevanje sploh.

14

Kdor piše malomarno, sam priznava, da ne ceni preveč svojih misli. Zakaj le iz vere v resnico in v važnost naših misli rase navdušenje, ki je potrebno, da povsod neutrudno in potrpežljivo pazimo na kar najjasnejši, najlepši in najkrepkejši izraz, kakor pazimo le na svetinje, na neprecenljive umetnine ali srebrne in zlate posode. Zato so stari pisci, katerih misli že tisočletja žive v njihovih lastnih besedah ter nosijo zato častni naslov klasiki, vsi pisali nenavadno tenkoskrbno. Saj je *Platon* baje sedemkrat predelal svojo *Državo!* Nemci pa prednjačijo pred drugimi narodi po nemarnem slogu in po nemarni obleki in ta obojna zanikrnost rase že iz njihovega narodnega značaja. Prav kakor zanemarjanje obleke pomeni omalovaževanje družbe, v katero zahajamo, tako tudi površen, nemaren, slab slog izdaja žaljivo omalovaževanje braveca, ki se upravičeno maščuje nad avtorjem in ga poslej nič več ne bere. Še posebej pa so zabavni recenzentje, ki v tolikanj nemarnem slogu ocenjujejo dela drugih. To je, kakor bi šli na sodišče v spalni halji in v opankah.

Še pred sto leti so učenjaki, in zlasti še nemški, pisali latinsko. V tem jeziku je veljala napaka za pravo sramoto, toda večina se jih je resno trudila, da bi pisala eleganten jezik, kar je mnogim tudi uspelo. Zdaj, ko so prosti teh vezi, povsem svobodni in komodni ter lahko pišejo v svoji gospe materinščini, bi človek mislil, da se bodo vsaj potrudili in pisali kar najbolj pravilno in elegantno. To se še dogaja v Franciji, v Italiji in v Angliji, v Nemčiji pa je ravno nasprotno. Tisto, kar imajo povedati, ti mažejo sem in tje kakor najeti sluge, v izrazih, ki jim njihov gobec ni dorasel, brez sloga, da, brez slovnice in logike. Namestu preteklega in predpreteklega časa ti povsod rabijo polpretekli čas, namestu

rodilnika orodnik, namestu raznih drugih predlogov rabijo venomer »für«, kar je v šestih primerih gotovo petkrat napak. Skratka, počenjajo ti najrazličnejše stilistične oslarije.

15

Malo jih piše tako, kakor zida arhitekt, ki najprej napravi načrt in ga premisli do vseh podrobnosti. Večina piše, kakor bi igrali domino. Prav kakor se v stavbi deloma premišljeno deloma po naključju ujema kamen s kamnom, tako je tudi z redom in skladnostjo stavkov. Ti ljudje pa komaj da približno vedo, kaj vse se bo izmaličilo iz vsega in kaj naj pomeni vse to. Mnogi pa niti tega ne vedo, marveč pišejo tako, kakor zidajo koraljni polipi, perioda sledi periodi in vse gre kdo vedi kam. Poleg tega je življenje »sodobnosti« velika galopada: v književnosti se kaže kot skrajna površnost in nemarnost.

16

Vodilno načelo sloga bi moralo biti, da človek ob istem času lahko misli samo po eno misel. Ne smemo mu torej prisojati, da jih lahko misli dve ali celo več hkratu. To pa pričakuje od njega tisti, kdor vnaša te misli v vmesnih stavkih periode in jo v ta namen še posebej razdrobi. Tako pa ga le po nepotrebem in predrzno zbega in zmede. To delajo predvsem nemški pisatelji. Da je njihov jezik pripravnejši za takšno ravnanje, dokazuje sicer možnost, nikakor pa ne hvalevrednost takšnega pisanja. Nobena proza se ne bere tako lahko in prijetno kakor francoska, to pa zato, ker na splošno ne pozna te hibe. Francoz niza svoje misli v kar se da logičnem in sploh čim naravnejšem redu in nam jih daje drugo za drugo v lagoden premislek, da lahko vsaki posebej posvečamo vso, nedeljeno pozornost. Nemec pa jih preplete med seboj v zamotano, še enkrat zamotano in še enkrat zamotano periodo in hoče povedati šest stvari hkratu, namestu da bi iznesel drugo za drugo. Namestu da bi torej skušal privabiti in prikovati bravca nase, zahteva od njega po vrhu vsega, naj v nasprotju z zgoraj omenjenim zakonom o enotnem dojemanju misli tri ali štiri misli hkratu, ali pa, ker je to nemogoče, razmišlja v naglo vibrirajočih izmenah. Tako najde povod za svoj *stile empesé*, ki ga dopolni z nalepotičenimi, našopirjenimi izrazi in podobnimi umetnijami, s katerimi dopoveduje najpreprostejše stvari.

Prava narodna lastnost Nemca je nerodnost, ki se kaže v njegovi hoji, v njegovem dejanju in nehanju, jeziku, govoru, pripovedovanju, umevanju in mišljenju, še posebej pa v slogu in pisanju in v njegovem uživanju nad dolgimi, nerodnimi, zaklobuštranimi periodami. Pri teh periodah se spomin sam celih pet minut potrpežljivo uči naloženo lekcijo, dokler ob koncu ne pride na vrsto še razum in so vse uganke razvozljane.

17

S temi dolgimi, pretaknjenimi vmesnimi stavki obogatene in kakor pečene gosi z jabolki obložene periode ti zaposlijo predvsem spomin, medtem ko bi morali pisci apelirati predvsem na razum in na ravnost, katerih delovanje tako ravno otežkočijo in oslabijo. Pisun takih dolgih, vrinjenih period prav dobro ve, kam vse to meri in kakšna bo končna podoba, in prav prijetno mu je pri srcu, ko zida svoj labirintek.

Bravec pa tega ne ve in mu je nerodno: vse te dodatne opombe naj se nauči na pamet, da bo naposled tudi on vedel, za kaj gre. To je vsekakor slabo ravnanje in zloraba bravčeve potrpežljivosti. Toda neutajljivo nagnjenje teh vsakdanjih butic do tega načina pisanja rase iz želje, da bi bravec šele po dolgem času in naporu pogruntal tisto, kar bi sicer koj razumel: tako si pisac daje videz, da je globlji in razumnejši kakor bravec. Tudi to spada k vsem onim trikom, ki smo jih že omenili in s pomočjo katerih povprečneži nevede in nagonsko skušajo prikriti svojo duhovno beračijo in vzbujati vtis, da je ravno narobe. Glede tega je njihova iznajdljivost naravnost občudovanja vredna.

V očitnem nasprotju z zdravo pametjo pa je pretakniti eno misel skozi drugo, kakor bi delali lesen križ: to se zgodi vselej, kadar prekinemo tisto, kar smo jeli pripovedovati, in načnemo vmes nekaj povsem drugega. Tako bi radi shranili pri bravcu načeto periodo, ki je zaenkrat še brez repa in glave. To je nekako tako, kakor bi dali gostu v roke prazen krožnik v nadi, da bodo strežaji še nekaj deli nanj. Prav za prav sodijo vmesni stavki v isto družino z opazkami pod vrsto in oklepaji sredi besedila; razlikujejo se le po sorodstvenih kolenih. Sicer sta včasih tudi Demosten in Cicero delala take vmesne periode, vendar bi bilo vseeno bolje, če bi jih bila opustila.

Najbolj nesramna pa postane takšna gradba fraz, kadar vmesni stavki niti niso organsko vključeni v besedilo, marveč se vrinjajo vanj tako, da kar trgajo periodo. Če je nesramno prekinjati druge, potlej ni manj nesramno prekinjati samega sebe, kakor se dogaja v tej frazni gradbi, v katero se že nekaj let na vsaki strani po sedemkrat zatekajo in uživajo v njej vsi slabi, nemarni, urni in na ljubi kruhek škileči pisarji. Ta gradba fraz je v tem, da — po možnosti moramo zmerom navesti pravilo in zraven še primer — pretrgamo frazo in nalepimo vmes drugo. Tega ne počenjamo samo iz lenobe, nego tudi iz neumnosti, ker smatrajo to za ljubko lahkotnost in nebržnost, ki naj poživi besedilo. V poedinih, redkih primerih pa je to ravnanje opravičljivo.

Že v logiki bi morali pri nauku o analitičnih sodbah približno naznačevati, da te sodbe niso dovoljene v dobrem govoru, ker učinkujejo preveč nespametno. To se najbolj pokaže takrat, kadar pripisujemo nekomu lastnost, ki je lastna že vsej njegovi skupini, na primer: vol, ki je imel roge; zdravnik, čigar delo je bilo zdraviti ljudi. Rabiti jih smemo le tam, kjer je potrebno pojasnilo ali definicija.

Primerjave so sila važne, v kolikor nas povračajo od neznanega odnosa na znanega. Tudi obširnejše primere, ki se razrasejo v parabolo ali alegorijo, nam le kar se da preprosto, jasno in otipljivo ponazorjujejo odnose. Prav za prav se opira vsako tvorjenje pojmov na primere, v kolikor rase iz dožemanja podobnega in opuščanja nepodobnega. Dalje sestoji vsako pravo umevanje v tem, da zajamemo odnose (*saisir de rapports*). Vsak odnos pa bomo zajeli tem jasneje in čisteje, v čim različnejših primerih in v čim raznorodnejših stvareh bomo prepoznali iste odnose. Dokler mi je neki odnos znan le v enem primeru, imam o njem le poedino, zgolj nazorno spoznanje. Čim pa sem v dveh različnih primerih

prepoznal isti odnos, imam že pojem o vsej njegovi vrsti ter imam potem takem globlje in popolnejše spoznanje.

Prav zato, ker so toli mogočna vzmet spoznanja, pričajo presenetljive in hkratu točne primere o globokem razumu. Tako pravi Aristotel: »Daleč najpomembnejše pa je izražati se v metaforah. Dobra metafora priča namreč, da imaš smisel za podobnosti.« Ali pa: »Tudi v filozofiji je znak ostroumnosti, če vidiš podobne in daleč vsaka sebi si stoječe stvari.«* Končno navajam bravca še na dvanajsto poglavje drugega zvezka mojega glavnega dela.**

Prev. P. D o n a t

FRATER BENJAMIN

MAGAJNA BOGOMIR

Njegova delavnica je bila tako nizka, da bi se lahko z dvignjeno roko dotaknil stropa. Zato je bilo edino okno bolj široko kot visoko. Vendar je bilo mogoče videti onkraj njega zanimivo pokrajino. Tik pod oknom se je širil samostanski vrt s košatimi, zelo rogovilastimi hrasti. Obdajal ga je niti dva metra visok samostanski zid, za katerim je padala pokrajina strmo navzdol proti široki in deroči reki. Onkraj reke se je razprostiralo nekaj kilometrov daleč polje, poraščeno večinoma že z dozorevajočim žitom. Njive na njem so se dvigale v širokih terasah druga nad drugo. Onkraj polja je šinila v zrak gora, podobna zelo visokemu strmemu zelenemu šatoru. V sobi pa so visele na steni tri meniške halje, ki bi jih bilo treba zakrpati. Te halje so bile last patrov Mansveta, Petra in Jakoba. Na žeblih je viselo tudi nekaj zelo ponošenih srajc.

V sobi je sedel za šivalnim strojem frater Benjamin — človek star komaj dvaindvajset let — krepkega telesa, vendar zelo nežnega, skoraj dekliskega obraza, iz katerega so žarele izredno široke rjave oči. Rjava brada je kljub njegovi mladosti segala skoraj do prsi. Benjamin je šival, toda kdor bi ga videl, bi se zelo čudil in bi se mu zdelo, da šiva svoje lastne misli. Na stroju ni bilo namreč nikakega blaga — v šivanki, ki je urno brzela navzgor in navzdol, ni bilo sukanca. Vendar so Benjaminove sandale že nekaj ur neutrudno premikale strojni stopalnik, ki je gnal zamašnjak in ta kolo na stroju samem. Med brnenjem kovinskega vretenca je Benjamin z izredno pazljivostjo strmel nepremično skozi okno. Njegove oči so bile polne začudenja in strmenja in so sijale kot začarane. Benjamin je gledal nenavadne stvari, tako opojno lepe, da je bil poln blaženosti in veselja. Po vztrepetavajočih obraznih mišicah bi bilo mogoče sklepati, da je bil tudi precej razburjen.

Povsod po rogovilastih vejah hrastov so namreč rasli za seženj dolgi palmovi listi sinjezelenkaste barve, med njimi pa so žarele kot glave velike zlatorumene oranže. Na vejah sta sedeli tudi dve rajčicam podobni ptici, ki sta se nemo gledali med seboj, ne da bi le enkrat vztrepetali s krili. Onkraj sinjega kristalnega zidu, ki je obdajal sveti grad

* Oba grška citata navajamo kar v slovenščini. Tako smo storili že v nekaterih prejšnjih citatih (latinskih rekih, itd.), ki jih Schopenhauer navaja samo v izvirniku, mi pa večidel samo v slov. (op. prev.).

** »Svet kot volja in podoba«. (op. prev.)

samostan, je pobjiskavala svetlo sinja reka, nad katero je rajala v enakomernih nemih krogih truma angelov, zelo nežnih bitij, katerim so vztrepetavale perutnice kot krila enodnevnice. Njihovi obrazi so bili kot obrazi štiriletnih punčk. Zdelo se je, kot da plešejo nad nekim predmetom, ki leži na dnu reke. Za drugim bregom se je dvigalo v zlatih terasah pšenično polje, med pšenico pa so vsepovsod žareli za naročje široki makovi cvetovi izredno žive rdeče barve. Vrh gore, velikanskega svetega šatora, je sedel veličastno angel Rafael, naslanjajoč se z levim komolcem na samo sonce. Z desnico pa je segal na pšenično polje, trgal razkošno makovo cvetje ter si ga nakladal na belo haljo. To je delal kakor nekdo, ki se ne meni za nikogar in ki je ves zavzet s svojim opravilom. »Ali bo dvignil trepalnice in položil svoj pogled v moje oči,« je pomislil Benjamin in s koprnenjem strmел na angela na gori. Priplavalo je nekaj meglic in se razvrstilo v venec krog angelove glave. Angel je res dvignil trepalnice in njegove oči so se polne rajskega smeha zagledale v Benjaminove.

Kolesce na stroju je nehalo brneti. Benjamin je vstal in razprostrl roke. Sončni žarek mu je razsvetlil obraz in oči so se lesketale, kot bi jih nekdo posrebril. Padel je na kolena in se trikrat globoko priklonil do tal. Nato je začel ves blažen šepetati: »Dosti je poklicanih, toda malo izvoljenih. Bil sem v samostanu le skromen hlapec, toda ti, Rafael, si izbral ravno mene, da bi mi pokazal lepoto božjega stvarstva, ki je človeške oči še niso videle. Nisi izbral patra Mansveta, ki me zasleduje s svojim glasom, niti patrov Petra in Jakoba, ki se mi rogata s svojimi očmi. Dal si mi znamenje, z makovim cvetjem si mi ga dal, da je moja pot prava in da je moja molitev prodrla nebo. Prav je bilo, da sem sledil glas tvojega gospoda, ki mi je v cerkvi ukazal: Vstani in pojdi za menoj — in zapustil makov cvet — Heleno, ki je umrla potem od same grenke žalosti. Klicala me je poprej v temnih nočeh skozi to zidovje, naj se vrnem v njeno mlado naročje, toda jaz sem premagal bolečino in glas patra Mansveta, ki me je še v spovednici silil, naj zapustim samostan. Sedaj vidim, angel Rafael, da je Helena med izvoljenimi in da Bog ni pogubil njene duše — Helena, makov cvet! Povej mi, angel Rafael, ali se morda ne motim?« — »Ne motiš se. Ona ni bila mrtva, ona je samo spala,« je odvrnil angel na sveti gori. Benjamin se je tako vradostil, da se je glasno zarežal. V istem hipu pa se je zaslišal od desne glas: »Blagor ubogim na duhu, kajti njihovo je nebeško kraljestvo.« — Benjamin se je sunkoma okrenil in zastrmel v meniške halje na steni. Stavek je izpregovorila srednja halja, halja patra Mansveta. Halji patrov Petra in Jakoba sta se temno zasmejala. Poln nevolje in očitanja je strmел Benjamin na halje in vzkliknil: »Zakaj zapirate oči pred čudežem, ki se dogaja? Ali so mar slepe vaše oči? Poglejte na goro in videli boste poslanca Gospodovega.« — »Ne vidimo na gori nič drugega kot gozd zelenih dreves,« so odgovorile halje. — »In si morda predstavljate, da sem zblaznel,« je vprašal Benjamin z jokajočim glasom.« — »Blagor ubogim na duhu, kajti njihovo je nebeško kraljestvo,« je ponovila Mansvetova halja s temnim glasom. Halji Petra in Jakoba pa sta vprašali očitajoče: »Benjamin, Benjamin, zakaj nisi zakrpal srajc, ki smo ti jih prinesli.« — »Zakrpal sem jih, častiti očetje!« — »Nisi jih zakrpal, Benjamin!« — Stopil je tik do srajc in si jih ogledal z veliko pozornostjo. — »Res, nisem jih zakrpal,« je zamrmral

in jih snel s trepetajočo roko z žebļjev. — »Zakrpal sem jih in vendar jih nisem zakrpal.«

Položil je srajco med iglo in čolniček. Stroj je zopet zabrněl. Srajca je drsela naprej in nazaj, na desno in levo, Benjamin pa je zopet zastrmel na goro. Rafael je objel sonce v dlani in si ga dvignil na glavo, da je zažarelo nad njegovimi lasmi kot velikanski diamant. Bela halja je postala v njegovem žaru žareče rumena. Nad reko rajajoči angeli so zapeli:

Helena žalostnih oči,
na dnu reke makov cvet,
V angelskem naročju spi.
Rafael na sveti gori
kaže pot v novi svet.
Rafael na sveti gori.
Helena radostnih oči,
na dnu reke makov cvet.

»Na dnu reke makov cvet,« je šepetaje ponavljal Benjamin, se ozrl na suknje in vzkliknil: »Ali čujete — na dnu reke makov cvet.« Suknje so nemo visele na žebļjih in niso odgovorile. Kolesce na stroju se je vrtelo z divjo naglico. Benjamin je poslušal angelsko petje, se režal razigran glasno in prikimaval, kakor bi hotel z glavo dajati petju takt. Sončni žarki so poskakovali med angeli po valovih. Rafael je spustil sonce, ki je prosto zaplavalo nad njegovo glavo, segel v naročje in vrgel makov šop na reko. Obe ptici na hrastovih palmah sta pokimali z glavami in strmeli potem naprej druga v druga.

Odprla so se vrata in vstopil je pater Mansvet. »Hvaljen Jezus,« je pozdravil. Benjamin mu ni odzdravil, ni prenehal z delom in kolesce se je še hitreje vrtelo kot poprej. Mansvet je sedel na pručico pred Benjaminom, prekrižal roke čez kolena in se nemo zagledal vanj. Takoj je zapazil, da šiva Benjamin brez sukanca. Za hip so ga mrko ošinile njegove oči, nato je zopet zastrmel skozi okno, kakor da bi patra ne bilo v sobi.

Mansvet je bil star nad šestdeset let. Dolga brada in dolgi lasje so mu že popolnoma osiveli. Nепrestane misli in molitve so mu razorale kožo na obrazu. Očetje in bratje so ga zelo spoštovali in se zatekali najraje k njemu po nasvet ali k spovedi. Benjamin pa je bil njegov ljubljeneц, kot bi bil njegov sin. »Ni nobenega dvoma več,« je pomislil in v oči mu je legla težka žalost, »naš najmlajši in najpridnejši je zblaznel.«

Benjamin je bil sin Mansvetove sestrične. Mansvet ga je poznal in vzgajal že od otroških let. Mansvetova sestrična, posestnica male kmetije, je bila prava lepota, sanjava in zamišljena ženska, ki se je po mozevi smrti pogreznila v samoto in se izogibala vsake družbe. Že v petintri-desetem letu je zbolela za rakom, ki jo je končno privezal na posteljo, na kateri je dolgo hirala. Mansvet jo je pogostoma obiskoval, jo tolašil, vmes pa se je ure dolgo razgovarjal z njenim sinom Ivanom, ki ga je zvesto in strme poslušal. Razlagal mu je svete zgodbe in mu na široko pripovedoval o lepoti prirode, božjega stvarstva, ki ga ljudje ne morejo nikoli popolnoma doumeti. Mansvet je prirodo resno ljubil in je znal vsako rožo, vsak grm, vsako drevo, reko in goro odeti v skoraj pravljičen

čar, s katerim je opijanil dušo mladega Ivana. Ivan je mater zelo ljubil. Ure dolgo je strmel v njene široke lepe oči, ki so v bolezni polagoma zadobivale nenavaden lesket, kot bi strmele z nekega drugega sveta. Ob njeni smrti je otrok skoraj podivjal. Mansvet ga je vzel v samostan toliko časa, da je nekoliko pozabil na mater. Tiho in nenavadno življenje menihov je otroka globoko zajelo. Spremljal je verno njihove molitve in ministriral patrom z globoko zamišljeno pobožnostjo. Nerad je odšel iz samostana, ko mu je Mansvet preskrbel mojstra v bližnjem mestecu, pri katerem naj bi se Ivan izučil za krojača. Ivan je v nekaj letih izvrstnega mojstra po znanju dohitel in odprl potem v domačem kraju v materini hiši svojo delavnico. Razvil se je v krasnega fanta, za katerim so se s hrepenenjem ozirala dekleta. Bil je tudi izredno ljubezniv in vedro šaljiv in ker je opravil vsako naročilo vestno in dobro, je prihajalo k njemu vse polno strank, tako da mu nikoli ni zmanjkalo dela. Vsi so se čudili, da si ni izbral dekleta, ko bi lahko izbiral med najlepšimi in so se mu ponujale tudi hčerke premožnih kmetov. Po nekaj letih samotarskega življenja pa se je naenkrat zaljubil v Heleno, hčerko malega posestnika, ki se je komaj razvila iz otroka v drobno dekletce in je imela tedaj šele petnajst let. Ivan jo je sicer poznal že poprej, vendar se ni dosti menil zanjo. Neko nedeljo pa ga je prav v cerkvi zmagala s svojimi sinjimi, zelo plašnimi očmi, katere je uprla v Ivanove. Tedaj šele si jo je podrobneje ogledal. Imela je bledečena, vendar zelo lep obrazek in široke kodre, zvezane od zadaj z rdečim trakom. Zdela se mu je tako nenavadna in različna od drugih deklet, da ni mogel v cerkvi dolgo odtrgati svojega pogleda od nje. Po poti iz cerkve domov ga je dohitela, se mu pridružila, kakor bi bilo to samo po sebi umevno, in ga pogledala zopet s tistimi zvestimi, plašnimi očmi. Med njima se je razvila globoka ljubezen, ki ni imela dosti opraviti s telesnostjo. Nista pa strpela niti en sam dan drug brez drugega in sta se iskala in našla vsepovsod. Imela je v svojem obnašanju in izrazu nekaj nenavadnega, nekaj takega, kar je tičalo v Ivanovi duši še od tistih otroških dni, ko mu je Mansvet odkrival skrito lepoto prirode. Ni bila vesela, niti razigrana, le včasih se je naenkrat zasmejala z visokim zvonkim smehom brez zunanjega vzroka, kakor da ji je bog ve kaj nenavadnega šinilo v glavo. Ob taki priliki se je Ivan vedno začudil in jo vprašal, na kaj je mislila. Ona pa tega ni znala pojasniti. Ljudje so se tej zvezi čudili in ker je imel Ivan visoko, krepko razvito postavo, so pravili: »Ivan bo pač moral zelo paziti, da ne bo strl Helene, ko jo bo stisnil v svoj objem, saj je taka kot tisti drobni angeli, ki krožijo nad glavnim oltarjem.« — Ivan je patru Mansvetu otroško zaupno pripovedoval o svoji ljubezni. Mansvet je Heleno dobro poznal in se je te zveze razveselil. »Počakaj, Ivan, še par let, da se ti nekoliko razvije in ti ne umre ob prvem otroku, potem pa jo vzemi, seveda,« mu je rekel. V nekaj letih se je Helena res razvila v cvetoče dekle in Mansvet je začel prigovarjati Ivanu, naj se poroči.

Kar naenkrat pa se je vse skupaj izpremenilo: Ivan je postal tih, zamišljen, začel je zelo pogosto zahajati v cerkev in neki dan je v največje presenečenje patra Mansveta zaprosil za sprejem v samostan. — Mansvet se je zelo vznevoljil. Najprej je hotel z zmerjanjem in smešenjem pregovoriti Ivana, naj ostane zunaj. Ta se ni uklonil. Mansvet mu je risal v najtežjih besedah težave samostanskega življenja in mu predočil v

najbolj črnih barvah, kaj vse bi utegnilo nastati pri Heleni. »Ali hočeš popolnoma uničiti tega dobrega otroka sedaj, ko si mu zmešal glavo,« mu je govoril. Ivan pa je zamrmral: »Ženske kmalu pozabijo na take stvari, če le pride drugi, in v vasi jih je nekaj, ki gledajo za Heleno in so mi jo zavidali.« Mansvet je poklical na pomoč še patra Petra in Jakoba. Dolgo so se trudili vsi trije, da bi Ivanu izbili namero iz glave. Ker pa se ta ni vdal, so se zbal in začeli premišljevati, ali morda s svojim

Datum:

Z a l o ž b a **Modra ptica** **v Ljubljani**

Podpisani(a)

Vam javljam, da sem glede na razpis nagrad v reviji *Modra ptica* pridobil(a) na drugi strani napisane naročnike, ki se naročajo na Vaše redne publikacije, in sicer za leto 1937/38 na:

Irving Stone: **Sla po življenju**

James Jeans: **Tajne vsemirja**

Jordan Jovkov: **Žanjec**

Vladimir Bartol: **Alamuť**

Pošiljajte jim tudi mesečno revijo

pokori za svoj samomor v vican in da ga od tam prosi za pomoč. Neskončno žalost je občutil v sebi in postal zelo zbezan. Ni bilo ure, da bi ne mislil na Heleno. Spanje je zbežalo in marsikdaj ni zatisnil oči celo

NAROČILNICA

Št.	Ime in priimek novega naročnika	Poklic novega naročnika	Točen naslov in bivališče	Ali se naroča na knjige vezane v mehko, platno ali polusnje?	Ali bo plačeval naročnino letno, polletno, četrletno ali mesečno po Din?	Lastnoročni podpis novega naročnika
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						

Pripomba: To naročilo je nepreklicno. Kdor bi v prihodnjem letu (1938/39) ne želel biti več naročnik na naše redne publikacije, nam mora to javiti najkasneje do 1. oktobra 1938.

Vse imenovane osebno poznam in prosim, da jih takoj vpišete med svoje naročnike. Pošljite jim takoj položnico, da plačajo pristopnino Din 10— in obroke od 1. decembra dalje, nakar jim pošljajte knjige in revijo.

Meni pa pošljite kot nagrado sledečo(e) knjigo(e):

.....

.....

.....

.....

in sicer na naslov:

Ime in priimek:

Poklic:

Bivališče (točen naslov):

To prilogo naj vsakdo, ki se hoče udeležiti naše nagradne akcije, izpolni in naj jo pošlje na naš naslov v kuverti.

najbolj črnih barvah, kaj vse bi utegnilo nastati pri Heleni. »Ali hočeš popolnoma uničiti tega dobrega otroka sedaj, ko si mu zmešal glavo,« mu je govoril. Ivan pa je zamrmral: »Ženske kmalu pozabijo na take stvari, če le pride drugi, in v vasi jih je nekaj, ki gledajo za Heleno in so mi jo zavidali.« Mansvet je poklical na pomoč še patra Petra in Jakoba. Dolgo so se trudili vsi trije, da bi Ivanu izbili namero iz glave. Ker pa se ta ni vdal, so se zbal in začeli premišljevat, ali morda s svojim ravnanjem ne delajo prav, ko se bore proti klicu njegove duše. Niso vedeli, kako se je Ivan boril sam s seboj, ali bi šel v samostan, ali ne, odkar je v cerkvi zaslišal čudni glas, ki mu je spregovoril z glavnega oltarja: Pusti vse, vstani in pojdi za menoj! — Dovolj je ljubil Heleno in ko se je začela v njegovi duši borba med njo in čudnim pozivom, ni prespal dosti noči. Mansvet, Peter in Jakob so končno sklenili sprejeti Ivana v samostan na poizkušnjo. Čez nekaj mesecev se bo že izkazalo, ali je vstopil res iz poklica ali samo iz mladostne nepreračunljivosti. Ivan pa je v samostanu postal po svoji pridnosti, ubogljivosti in pobožnosti naravnost vzor vsem bratom.

Na dan pa, ko je bil preoblečen in spremenjen iz Ivana v Benjamina, je dospela iz doline vest, da je skočila to uro Helena z mosta v deročo reko in da niso mogli poiskati njenega trupla. Vračala se je od maše v družbi drugih deklet in se prijazno in vedro pogovarjala z njimi. Ko pa so dospele na most, se je naenkrat visoko in zvonko nasmejala in se bliskovito pognala čez ograjo v globino.

Mansvet se je smatral za nekakega sokrivca njene smrti in je bral vrsto maš za rešitev njene duše. V njegovo precejšnje začudenje pa ni kazal Benjamin nikakih znakov žalosti. Zdelo se je celo, da je postal vedrejši in živahnejši, česar Mansvet, ki je v življenju spoznal stotine usod, skoraj ni mogel razumeti. »Ali Benjamin le spretno prikriva? Ne, njegov pogled je veder in jasen in pri spovedi ni Helenine smrti niti omenil. Ali je res tako brezbrizen? Morda pa ne smatra radi pogleda v večnost njene smrti za toliko žaloigro, saj je življenje vendar le kratek preludij večnosti.« Vendar mu je bilo nerazumljivo, da bi ljubezen moškega do ženske kar tako brez vsega splahnela v nič, če je bilo v njej le količkaj vsebine. Benjamin res ni prikrival svojih občutij. Z neko lahkoto je pokopal ves dogodek na dno podzavesti. Morebiti pa je bil udarec tako hud, da se ga ni mogel niti v vsem obsegu zavedati. — Šele kak mesec pozneje se je zgodilo, da je Benjamin planil včasih kar brez zunanjega vzroka v zvonek smeh, kar je Mansveta začudilo, vendar ni silil vanj, naj mu pove, zakaj se je tako zasmeljal.

Pol leta po Helenini smrti je Benjamin prvič zaslišal njen glas. Zgodilo se je to tik pred sončnim zahodom, ko je strmel iz svoje delavnice na svetlikajočo se reko. Poklicala ga je z odločnim, dasi šepetajočim glasom: »Ivan, Ivan!« in nato je zaslišal še besedici: »Makov cvet!« — Makov cvet je on imenoval Heleno v urah največje ljubezni, ko so bila njena lica živordeča. Vselej, kadar jo je imenoval tako, se je zelo razveselila in se še tesneje privila k njemu. Ko je prvič zaslišal njen glas, se mu je zdelo, da je stoje sanjal. Ko pa so se glasovi pojavljali ponovno in vedno bolj živo, se je zelo vznemiril. Začel si je domišljevat, da se Helena pokori za svoj samomor v vicah in da ga od tam prosi za pomoč. Neskončno žalost je občutil v sebi in postal zelo zbežan. Ni bilo ure, da bi ne mislil na Heleno. Spanje je zbežalo in marsikdaj ni zatislil oči celo

noč. Ure dolgo je preklečal v kapeli in molil za rešitev njene duše. Plašno je prosil Mansveta, naj zmoli še kako mašo zanjo, kar je Mansvet, ki ga je Benjaminovo obnašanje začelo skrbeti, rad storil. Glasovi pa na vse te molitve in maše niso prenehali — slišal jih je še večkrat kot poprej. Začel je bolj natančno premišljevali o njih. Zdelo se mu je sedaj, da glasovi niso grenki in proseči, ampak sladko nežni in da skrivajo v sebi prizvok blaženosti. In sedaj mu je šinila v glavo misel, da se nahaja Helena v nebesih in hoče od tam stopiti v zvezo z njim. Helena je postala svetnica in ga kliče sedaj k sebi. Privide je smatral za čudež, ki ga je tudi pred Mansvetom skrbno prikrival. On, Benjamin, je pač nekaj posebnega: »Ali se mar ni pogovarjal sveti Francišek s pticami? Ali mar niso slišali svetniki nebeških glasov? Ali ni slišal božjega povelja tudi on sam, preden je odšel v samostan? In sedaj je Bog dovolil Heleni, naj ga obišče s svojimi klici.«

Benjaminovo vednje je patre vznemirilo. Zaskrbljeni so opazovali njegovo globoko zamišljenost. Nekajkrat je prečul v kapeli celo noč. Pater Mansvet je slutil, da se bliža nekaj nenavadnega. Benjamin je ponovno pozabil med srečanjem pozdraviti patre in je šel mimo njih, kakor bi jih ne videl. Vznevoljili so se zaradi tega, Mansvet pa jim je govoril: »Ne smemo vsakega človeka presojeti po sebi in ga smatrati za sebi enakega ali podobnega. Marsikak človek skriva v sebi zelo nenavadne stvari. Nam se zdi, da so listi na drevju zeleni in vendar skrivajo v sebi vse barve sončnega spektra, samo zelene ne. Edino zeleno odbijajo. Nam se zde vsi ljudje enako pobarvani — pobarvani tako kot mi sami, da si se vrše v marsikakem človeku prave orgije različnih barv in nekateri doživljajo tudi take, ki jih še nihče ni videl. Srečamo prijatelja, stisnemo mu roko in ga vprašamo: Kako ti je? — Dobro je — odgovori prijatelj, se pri tem nasmehne in gre naprej. Ali se zavedamo, da je plaval ta: Dobro je — kot papirnat čolniček na vihnem oceanu čustev in misli v istem hipu, ko se je prijatelj nasmehnil? Včasih pa se dvigne v takem oceanu pravi orkan, ki potopi tisti papirnati čolniček in prijatelj bo tedaj zastrmel za hip v oči, ne bo odgovoril: Dobro je — in bo šel brez besede naprej. Ne recimo tedaj: Glej, kako je postal ta človek ošaben. Pustimo ga v miru, ali pa mu skušajmo skrivaj pomagati. V Benjaminu se nekaj dogaja in bojim se, da bo orkan, ki vstaja, presilen, da bi ga prestal.«

Začeli so opazovati Benjaminu natančneje in spoznali, da se res bliža orkan. Benjamin je preslišal povelja, začel je površno opravljati svoje delo, ali pa ga sploh ni opravil. Ni se držal hišnega reda. Izgovarjal je včasih čudne, zveržene stavke, ki so bili na videz popolnoma neosnovani. Včasih so se besede skladale v verze in se rimale same po sebi, pri čemer je Benjamin strmел kot izgubljen pred se. Mansvet, Peter in Jakob so iskali njegove družbe, da bi mu pomagali. Izogibal se jih je in se skrival pred njimi. Da bi imeli vzrok obiskati ga v delavnici, so mu prinesli v popravilo stare halje in raztrgano perilo. Benjamin je zapazil poglede, s katerimi so se patri spogledovali med seboj — zaslišal je onkraj zidov šepetanje njihovih glasov in se mu je zazdelo, da sliši tudi njihov smeh. V omotični glavi ga je zagrabilo občutje, da se hočejo polastiti njegovih misli, da mu hočejo ukrasti čudež, ki ga doživlja. Menil je, da imajo v sebi neko magnetično silo, s katero ga skušajo prikleniti nase, iztrgati ga iz kontakta s Heleno in ponižati njegovo svetost.

Istočasno se je začel v njem razpad realnega zunanjega sveta in se je mesto njega ustvarjal drugi, veličastno grozen, svet, kakršnega vidimo včasih v sanjah, ko ne razlikujemo več realnega od nerealnega, ko postane nemogoče mogoče, ko se izpreminja tudi prostor in čas in ko postane naše doživljanje podobno doživljanju hipotetičnih bitij iz hipotetične četrte dimenzije, ali bolje — ko postaja pravljico v nas realno. Drevesa so se izpreminjala, sonce se je približalo z neba v razdaljo komaj sto metrov od samostana, pokrajine so postajale take, kot bi jih gledali skozi leče in obarvana stekla. Vsaka stvar, vsaka beseda je dobivala prizvok nenavadnega, čarobnega, predmeti so se skladali v zgodbe, besede so postajale plastične in zažarele naenkrat v tistem mitičnem simbolu, ki so ga imele ob svojem rojstvu pred tisoč in sto tisoč leti. Nemogoče bi bilo, da bi Benjamin v takem viharju vjel ravnovesje. Čutil je, da ni na svetu človeka, ki bi lahko doumel njegovo stanje. Nekaj silnega se je pripetilo in ako se ne bliža konec sveta in ako tudi drugi ne doživljajo tega kar on, tedaj je on postal svetnik in sam Bog razgrinja pred njim drugo podobo sveta. Helena se Mu je približala v nebesih in Ga prosila, naj podeli svojo veliko milost njemu — Benjaminu. Velik nemir se je vrstil z razigranim veseljem, blaženost z grozo, nepopisna srčna dobrota s srdom do patrov, ki ga zasledujejo. Pogrezal se je vedno bolj vase, v svoj lastni ocean, njegov svet se je vedno bolj oddaljeval od njegovega obraza, ki se je izpreminjal v masko, na kateri ni bilo mogoče več pravilno razbrati, kaj kipi za njim...

Stroj je prenehal brneti. Mansvet je žalostno strmel na Benjaminu in ni našel prave besede, s katero bi ga nagovoril. Benjamin pa je strmel vanj kakor iz sanj z blaznim bleskom v pogledu: »Kaj hočete vi Heleni, prosim vas, kaj hočete vi Heleni! Zakaj mi sledite na vsak korak, zakaj rinete v moje možgane, prosim vas — ali ste hudičev sin in ne služabnik božji — vi in Peter in Jakob — vi — Ponciji Pilati — prosim vas, kaj hočete vi Heleni — vi Mansvet, Mansvet, Mansvet, haj hočete vi Heleni!«

»Za Heleno sem molil le, ko je skočila v reko.«

»Helena ni mrtva, ampak spi,« je zaklical Benjamin, — »potem pa je poslal On svojega angela in trumo angelov in rajali so nad njo in Rafael je položil svojo roko na njeno čelo in rekel: Makov cvet, rečem ti, zbudi se — in ona se je prebudila, razumete vi, Helena, makov cvet, prebudila in druge cvetove je vrgel iz svojega naročja v njeno naročje in dve ptici na palmovih hrastih sta pokimali z glavami, razumete vi, vi norec, ki ne doumete čudeža božjega — Mansvet, Mansvet, Mansvet! Njene oči so se smejale, plave oči, žalostne oči, vesele oči, prebudila... makov cvet, rečem ti, vstani!«

»Makov cvet, rečem ti, vstani,« je ponovil Mansvet kakor hipnotiziran. Benjamin se je zarežal na ves glas in nato zavzet strmel na starca pred seboj. Nekaj mehkega se je zalesketalo v njegovih očeh: »Pater Mansvet, ali si ti Bog, da bi vedel vse. Leži na dnu reke v nebesih — kako naj bi šla v ogenj, ko je bila še otrok — makov cvet ni zabil name in jaz pojdem v nebesa k njej — Rafael na sveti gori kaže pot v novi svet.«

»Benjamin, pojdi v kapelo in moli za naše duše. Bog se je dotaknil tvojega uma. Benjamin, pojdi v kapelo in moli za nas!« — Benjamin se je zasmejal razigrano, se globoko priklonil pred patrom, nato se je sunkoma okrenil in odšel iz sobe. »Brzjavili bomo po zdravnika in

rešilni voz in odpeljali nam ga bodo za vselej našega najmlajšega,« je pomislil Mansvet in skušal v sebi zatreti jok.

Benjamin je odšel z visoko dvignjeno glavo z mračnega hodnika navzdol. Na spodnjem hodniku je stala skupina očetov in bratov, ki so se razmaknili v špalir, med katerim je odšel v kapelo, ne da bi se menil za nemi pozdrav menihov. Kapela je bila ozka in visoka, polna neke mračne svetlobe. Ob obeh stenah so se vrstili kipi svetnikov in svetnic in kip Marije. Benjamin se je ozrl na kipa svetega Frančiška in svetega Antona. Oba kipa sta se mu poklonila z zelo resnim obrazom. Benjamin se je globoko priklonil nazaj. Potem se mu je poklonil sveti Alojzij s svojim suhim, bledim obrazom. Tudi njemu je odzdravil z velikim spoštovanjem. Ko je došel do kipov svete Cecilije in Marije, je sam hitro padel na kolena in se globoko priklonil, da bi ju prehitel. Cecilija in Marija sta se mu nasmehnili z drobnim blaženim nasmeškom. Rajsko lepi sta se mu zdeli in žal mu je bilo, da stojita tako visoko, da je nemogoče poljubiti jima roko. Na glavnem oltarju je bila naslikana podoba Kristusovega vnebohoda. Kristus je plaval nad goro s polrazprostrtimi rokami, gledal pa je na trumo ljudi pod seboj. Benjamin je molil kleče uro dolgo in gledal medtem neprestano na sliko, ki je skoraj oživila. Kristusovo telo, osvetljeno od rdečega okna, je postalo plastično kot kip. Njegove oči so živo opazovale Benjamina, v katerem je od hipa do hipa naraščala ljubezen do tistih oči, ki so se mu zdele polne dobrote in miline. Benjamin je prehajal v blazno ekstazo.

Že ko je kot otrok ministriral, se ga je marsikdaj polastila želja, da bi smel prijeti hostijo s svojimi rokami. Kot brat je zavidal očetom, ki so smeli obhajati sebe in druge in si ni ničesar bolj želel, kakor da bi lahko kdaj obhajal samega sebe. Sedaj mu je zopet šinila ta misel v glavo. S silno prošnjo je strmел v Kristusa in mrmral: »Ako sem svetnik, dovoli mi, da sprejemem v svoje roke tvoje telo.« — Mnogokrat je ponovil to prošnjo in kar naenkrat se je Kristus nasmehnil in prikimal. Poln veselja in blaženosti se je Benjamin dvignil in stopil k tabernaklju, v katerem je tičal ključek. S trepetajočo roko se ga je dotaknil — v istem hipu pa sta stopila iz zakristije patra Peter in Jakob ter ga tesno zagrabila za desnico in levico: »Benjamin, ne dotikaj se svetega in pojdi z nama iz kapele!« — Njun glas je bil trd in strog. Vztrepetal je od strahu, vendar se ni skušal iztrgati. Le ko sta ga gnala iz kapele, je zakričal z jokajočim glasom: »Kaj mi hočete, jaz sem svetnik! Ali ne čujete, jaz sem svetnik!«

Na hodniku so se zbrali vsi menihi. Med njimi je stal gospod v civilni obleki. Menihi so preplašeni, nekateri z obžalovanjem in pomilovanjem strmeli v Benjamina. K njemu je pristopil Mansvet: »Benjamin, zbolel si. Poklicali smo zdravnika. V bolnico boš moral. Zunaj te čaka voz.« — Tudi Mansvetov glas je bil trd in neizprosno, dasi se je Mansvet na vso moč premagoval, da bi ga ne zmagalo čustvo. Benjamin je begal poln groze od brata do brata, od očeta do očeta, kakor žival, ki jo skušajo spraviti v kletko. Zdravnik ni vedel, kak obraz naj bi naredil, in je menil, da se mora smehljati, kar je navdalo Benjamina z nepopisnim strahom. Z enim sunkom se je iztrgal iz rok Petra in Jakoba ter planil po stopnicah navzgor, zdrvel po hodniku, se pognal v sobo in zaloputnil ter zaklenil vrata za seboj. Tresoč se po vsem telesu je napeto prisluškoval in kmalu zaslišal trumo menihov, ki je hitela po hodniku za njim. Vrata so zaropotala: »Benjamin odkleni,« je zaprosil Mansvet. Benjamin

se je zagrabil za čelo in buljil v kljuko. Kljuka je skakala navzdol in navzgor. »Res, vlomili in zgrabili me bodo,« je zamrmral in se potem pognal skozi okno na vrt. Za hip je zaplaval po zraku, treščil ob tla in obležal nekaj hipov ves omotičen. Nato se je dvignil, se oziral nekaj časa okrog sebe, stekel k zidu, se pognal nanj in se prevalil na drugo stran v bodljivo grmičje. Ves krvav se je izmotal iz njega in zdrvel proti reki in čez most na drugo stran. Na mostu je zatulil: »Helena, Helena,« kakor bi jo hotel poklicati na pomoč, nato je krenil s poti in drvel naprej po polju po razorih med žitnimi njivami ter se v neki globeli zakril med žito.

Četrť ure pozneje so tekli menihi in nekaj drugih ljudi nekaj metrov daleč mimo njega in klicali: »Benjamin, Benjamin!« — Stisnil se je tesno k zemlji in ležal na trebuhu minute dolgo. Šele ko se je klicanje izgubilo v daljavi, je sedel in se zastrmel z izrazom težke, težke žalosti pred se. Pogladił se je z dlanjo po obrazu in se potem zagledal v dlan. Bila je popolnoma krvava. Nemo se je nasmehnil in stisnil rokav na obraz, da bi zaustavil krvavitev.

Ob razoru je rasel visok, za dlan širok makov cvet in se nalahno zibal v vetru. »Helena, makov cvet,« je zašepetal Benjamin, ko ga je zagledal. Iz oči so mu privrele solze in drsele po strjeni krvi čez lica. »Ivan, Ivan,« je zašepetal makov cvet.

Polagoma je zahajalo sonce, potem je polagoma nastajal mrak. Po stezah med žitnim poljem so hodili menihi kot temne sence in klicali: »Benjamin, Benjamin.« Pater Mansvet je jokal. Prepričan je bil, da je Benjamin planil v reko in utonil. Nato so potihnili glasovi menihov. Iz samostanskega stolpa se je zaslíšal zvon, ki je zvonil ave Marijo. Iz za svete gore je vzhajal mesec. Vrh gore je zažarel kot orjaški kres. Benjamin je klečal v razoru in strmel s svetlim pogledom na vrh svete gore. »Prikazal se bo angel Rafael in v njegovem naročju bo ležala Helena! Pridi k meni v nebesa in vzemi Heleno,« mi bo zaklical.« — Angel Rafael se ni prikazal. Na nebu so se prižigale zvezde druga za drugo. Med njimi je romal mesec in ugašal najbližje. Kres nad sveto goro je ugasnil in gora se je odela v motno temnosinjo kopreno. Hladen veter je zavel čez polje. O, angel Rafael se ni prikazal.

Benjamin je sedel poleg makovega cveta in božal s prsti njegove liste. Na vsem ogromnem svetu je bil s tem cvetom sam, tako sam kot še nikoli. Strmel je nanj z mokrimi očmi in prsti so se mu tresli, ko je božal temne liste. Makov cvet se je nasmehnil od časa do časa: »Ivan, skloni se in poljubi me,« je zašepetal makov cvet. Ivan se je sklonil in ga poljubil. »Ivan, stisni me v naročje,« je zaprosil makov cvet. Objel je čudno bitje pred seboj in si ga stisnil na srce. »Ivan, utrgaj me,« je zaprosil makov cvet. Objel ga je z obema dlanmi in ga odtrgal. Makov cvet se je radostno zasmejal z visokim zvonkim smehom. Z visokim zvonkim smehom se je zasmejal tudi Benjamin. »Vstani in pojdi z menoj,« je zaprosil makov cvet. Benjamin je vstal. Od mesca razsvetljen se je počasi bližal reki in se ustavil na njenem bregu. Visoko gori na drugem bregu je stal samostan kot ogromna senca v noči. V Benjamini delavnici je gorela luč. Benjamin pa ni gledal na samostan. Strmel je minute in minute dolgo na valove, ki so pobliskavali v mesečini. Nato se je zopet zasmejal z visokim zvonkim smehom in stopil v valove, kakor bi stopil domov.

TUJ VONJ

CHARLES BAUDELAIRE

(Parfum exotique)

Na poletni večer, ko zaprtih oči
sem omamljen od tvojih prsi dišav,
spet vidim obale srečnejših daljav
kjer sonce vedno enako žari.

Razkošen otok, ki bohotno rodi
preslastnih sadežev, redkih goščav,
teh moških, finih in krepkih postav
in žena, ki pogled jim želja ne taji.

Po tvojem vonju sem v dalj odpeljan
in vidim jadrnic poln pristan
ki so vedno še trudne od morske poti;

ko duh tamarisk, ki tod me obdaja
in po zraku krožeč mi nosnice polni
v moji duši s spevom mornarjev se spaja.

Iz francoščine prevedel Branko Rudolf

MOTIV S CESTE

IGNAC KOPRIVEC

Na križišču ulic je nastala zmeda. Avtomobilisti so pritiskali na zavore, trobili s signalnimi trobljami in ustavljali motorje, kolesarji so skakali s koles, stegovali vratove ter se pridruževali gruči, ki se je zbrala na cesti. Iz vseh ulic, katere sestavljajo križišče, so hiteli ljudje ter povpraševali, kaj se je zgodilo, ko pa jim nihče ni vedel odgovoriti, so postali še radovednejši, vzpenjali so se na prste, se vesili spredaj stoječim na ramena, ali pa so si delali s komolci prostor ter tiščali naprej, da bi videli, koliko je ranjenih.

Vse je bilo v tistem napetem, po krvi in razsekanem mesu koprnečem stanju, v kakršnega zapade človek, ko opazuje smrtno borbo dveh živali, ki polagoma trgata druga z druge kose mesa, da se jima kri uliva po životu in se kadi kakor hlapi iz vode.

Ko so avtomobili zabrnili ter odbrzeli naprej, in je nekdo ves prepaden zaklical: »Saj se ni nič zgodilo!« se je začulo, kakor bi upadel napolnjen meh: glave ljudi so se pobesile, nosovi so se zafrknili, nekoliko posmrkali in oči so izgubile sijaj. Jeli so se razhajati. Ona pa je še stala sredi križišča, gledala začudeno po ljudeh, odpirala usta, da so se ji za upadlimi, v usta nagnjenimi ustnicami videla modrikasta, brezzoba dlesna, ki so se ji zdaj pa zdaj zaprla, kakor ribi, ko jo vržejo na kopno.

Sive kocine so ji poganjale iz suhe koničaste brade, se frkotile in se upogibale navzgor, one, ki so ji rasle na zgornji ustnici pa so se ji vesile v usta in jo časih poščegetale po jeziku. Od brade pa doli čez vrat sta se ji na vsaki strani grla vlekli dve debeli, močni kiti, ki sta se na zunanji strani zaostrevali. Lica je imela izpita, udrta in taka, da so se skozi nje skoraj videle čeljusti, gube, ki so bile na čelu in okrog oči jačje, valovite in globoke kakor brazde, so se drugod videle le slabo, zakaj bile so drobcene in fine, ali bilo jih je toliko, da bi jih človek ne mogel prešteti. Lasje, ki so bili podobni na dežju in soncu plehanemu lanu, so ji viseli tu in tam izpod naglavne rute, se tresli in pozibavali rahlo, komaj opazno, kakor se ji je treslo vse telo. Oči je imela skrite globoko v votlinah. Bile so motne kakor majniška jutra, ko se vlačijo nad travniki tančična meglica, vodenost je gledala iz njih, v kotih pa so bile rumenkaste ter prepredene s krvavim ožiljem. Obrvi in trepalnice so bile redke in sivkaste, koža pod njimi se je mlahavo vesila navzdol in delala videz neke podplutbe, telo se je ključilo in nagibalo naprej, kakor bi ga bila leta upognila k zemlji, koža na njem se je grbančila, delala brazde počez in po dolgem ter se na komolcih in kolenih združevala v trde grbaste kepe, ki so bile debele, da bi vzdržale ubod z nožem. Obleka je visela na nji. Janke so ji lezle čez ovele boke ter se ji zapletale med noge, v grlu pa ji je cvililo, ko je zasopla in potna strmela v ljudi, ki so se zbrali krog nje.

»Saj ni bilo nič,« je ponovil nekdo, in ona se je nasmehnila, razprla je dlesna, polagoma dvignila jezik ter dejala:

»Kaj bi pa naj bilo, za boga svetega? Prestrašili bi me skoraj, prestrašili, to je vse! Kako ti trobijo, ti avtomobili, da človeku leti skozi ušesa.«

Od nekod je prišel stražnik. Razrinil je ljudi, ki se še niso razšli do kraja, ter stopil k nji. Zdrznila se je, segla s tresočima se rokama po ojesu svoje cize, on pa jo je zadržal. Razložila mu je, da so pridrveli avtomobili od vseh strani, ko je bila ona sredi križišča, in se je vsled tega zmedla, da ni mogla ne naprej, ne nazaj ter so avtomobili obstali. Ostro jo je pogledal in ji zapretil, naj prihodnjič pazi, naj ne vozi po glavnih cestah svoje ropotije.

»Ne bom več, gospod,« je obljubila. »Sem mislila, da imam dovoljeno tudi tod, če pa ne, pa ne bom več. Res ne, se lahko zanesete.«

Oprijela se je cize ter jo potisnila naprej. Kolesa so zaropotala na kamenitem kockastem tlaku in ciza se je tresla, se gugala ter poskakovala, da se je staro železje, ki ga je peljala, pozibavalo, pozvanjalo in žvenketalo. Pločevinasti sod, ki je bil na dnu, pa je godrnjal na staro in počasi, kakor oddaljena grmljavica. Sključila se je še globlje, se naslonila na oje, potegnila s pestjo, katere se je držala rja, po obrazu, potem pa je izpljunila gosto belo slino in odropotala po ulici.

Bil je vroč julijski dan. Sonce je stalo visoko na nebu, segalo skoraj v sleherno senco, jo prebadalo z žgočo vročino ter metalo svoje žarke na hiše, da so bile skoraj razbeljene. Zapikovalo se je v mlado listje po drevoredih, ga sililo k ponižnosti in pokorščini, in ko se je vdalo ter povесilo, ni nehalo s svojo vročino, ampak je žgalo dalje, kakor bi sovražilo vse, kar je svežega in zelenega. Ljudje so drveli v kopališča, pili limonado, jedli sladoleđ ter se skrivali pred soncem. Če je bilo le mogoče, so se izogibali ulic, dokler ni bilo treba stopiti na nje.

Ona, Mica Poštrak, je bila na cestah ves dan. Tiščala je cizo pred seboj, brskala po smetiščih ter iskala pripravnega blaga, in ko ga je našla, se ga je razveselila, kakor se razveseli obrtnik izdelanega predmeta, vrgla ga je v cizo in šla naprej.

Zgodaj zjutraj se je pričel njen delavnik, in drug je bil podoben drugemu, le mraz in vročina sta se menjavala v njih. Slednje jutro je vstala ob petih, si porinila v žep janke kos črnega kruha ter šla na delo. Spotoma je obgrizovala skorjo, zakaj bilo jo je treba prej dovolj namočiti, da so jo brezzoba dlesna lahko odtrgala. In popoldne, ko se je vračala s posla, je bila v žepu navadno še drobtinica, ki jo je dala v usta, jo grizla in se motila z njo. Lakota je ni morila. Tako se je navadila na ta kruh, da ji je zadoščal, le žeja, žeja, ta je bila strašna v tem času. Pri slehernem vodnjaku se je ustavila, pritisnila ustnice na cev in pila, kakor bi hotela izpiti vse, ali kaj, ko ni nič zaleglo, saj ji je voda kar curela skozi kožo ter se ji v obliki potu cedila po telesu. Tako se je privadila tej vročini, da je razen žeje skoraj čutila ni, le časih je segla za pas, potegnila s prstom krog njega, ker jo je žulila zmočena janka, in rekla tako iz navade: »Jezus, kaka sila je!«

Zvečer je navadno zapeljala tovor k prekupčevalcu, ki je imel svojo bajto za vasjo v okolici mesta. Ona ga je časih blagrovala za to bajto, dasi je bila stara in polomljena. Imela ga je za premožnega človeka ter ga je spoštovala, kakor je treba spoštovati premožne ljudi. »Vi lahko, vi, gospod, ki ste posestnik,« mu je dejala, ko je videla, da ima za večerjo kaj toplega, »kaj pa hočem jaz? Lahko pridejo hujši časi, kaj bo pa tedaj? Stotak, ki ga imam prištedenega, mi bo prišel prav.« Kupila je za večerjo kruh in strok česna, in opravljeno je bilo.

»Suha si, stara, suha! Za božjo voljo, saj se boš razsula, če se kaj ne popraviš,« ji je časih rekel mož, ona pa ga je gledala molče in brada se ji je tresla.

Mož in pravnik sta pobirala železo na drugi strani mesta, zakaj vsak je imel določen delokrog. »Fant hodi s starim, da se bo česa naučil,« je pojasnjevala včasih ljudem. »Z menoj ne more, kajti ženska je ženska, paglavec pa je navihan. Stari ga bo že navadil, da se bo vedel obrniti. Zdaj so hudi časi in človek se mora znati zasukati.«

Nekajkrat so šli na delo skupaj, ali zagovorili so se tako, da ni bilo vse vkup nič. Stari je zmerom govoril o tem in onem, o načrtih in spominih, zvečer pa v vozovih ni bilo nič. Še za pol hrane niso zaslužili. Seveda je on pozneje to nadoknadil, zakaj popravljal je dežnike, vezal lonce in rezal po kmečkih domovih v okna šipe, ali vendar od takrat hodijo vsak-sebi, da bi ne prišli na nič.

Spijo nad hlevom in so zadovoljni. »Saj prihaja toplota od živine in nas greje,« pravi Mica. »V poletju pa itak zastran toplote ni zadrege. Tu vsaj ni bolh, ki razsajajo po bajtah, da se človek zbudi ves pisan od njihovih pikov. Pride sicer tu pa tam miš ali podgana, ki zdrvi čez obraz, popraska po ustnicah, ampak to je tako redko, da človek sproti pozabi.«

Zdaj ji seveda njihovo stanovanje ni hodilo na misel, le delo je videla pred seboj. Pogledala je na voz ter se spomnila, da mora tudi ta dan k prekupčevalcu, ali zvečer, po delu, zdaj je še pred njo par ur, katere mora izkoristiti. Zakimala je z glavo, se oprla krepkeje v cizo ter popešila hojo, ker se ji je zazdelo, da hodi prepočasi.

Prišla je v predmestje. Lepa vila je stala tam. Vrtovi so bili ozaljšani z zelenjem in živimi mejami, v slavoloke spletene žalujke so se krivile nad stezami in vinska trta je s svojim listjem delala zaklonišča, ki so nudila vsaj nekoliko hladu.

Ozračje je bilo tiho in mrtvo. Niti sapica ni pihljala, ni se majal list na žalujki, ni šuštel španski bezeg, le v zemlji je čvrčalo, kakor bi se prazila v vročini. Metulji so medleli na cvetovih, čebele so se leno vlačile od medišča k medišču, med drevesnim listjem pa so ščebetale sinice, pobešale od vročine glave in iskale, kje bi našle hladnejše mesto.

Pod vodometom so se igrali otroci. Bili so nagi. Zajemali so s kanglicami vodo ter jo polivali drug po drugem in se smejali, naenkrat pa so utihnili in prisluhnili, in ko so začuli žvenkljanje železa ter ropotanje polomljenih kolesnih platišč, so odvrgli kanglice ter stekli k potu. Lukali so med ograjo na cesto in ko so zapazili Mico, so jo začeli klicati. »E ti, ti, coprnica!« Ustavila je cizo in pogledala proti plotu. Prvi hip so se prestrašili in se potuhnili za ograjo, ko pa so videli, da je stara in da ne gre za njimi, so se znova osmelili in zlezli na plot.

»E ti, stara, čuješ stara, sem pridi!« so klicali, in ona jih je vprašala.

»Kaj hočete, otroci?« Poskusila se je nasmehnuti, razkleniti uvela usta, ali kaj, ko se niso dala, kakor bi ji zarasla, in bi ne šla narazen. Menila je, da imajo pri hiši kos starega železa, ali kak neraben lonec, pa ji ga želijo dati, zato se je hotela kazati prijazno, ampak otroci so se režali dalje in dalje, se ji spakovali ter jo zmerjali. Ni jim zamerila, ko pa so bili otroci in gosposki, ona pa je bila stara in pobiralka železa. »Ste že pridni, ste že pridni, otroci,« je kriknila. »Ko bi ne imela tako umazanih rok, bi katerega izmed vas pogladila po tisti mehki koži, pa saj vidite, kakšna sem. Še umazala bi ga, in mamica bi ga nabila.« Brada ji je drgetala, ko je zgrabila za cizo in jo tiščala naprej.

Najstarejši fant, star morda šest let, je pobral kamen, iskal v ograji primerno luknjo, potem pa je nekoliko pociljal ter ga zagnal proti nji. Priletel ji je na čelo tik pod ruto, kjer ji je visel izpod nje pramen las, presekal ji je kožo, padel na tla ter se zgubil v prahu. Kapljica krvi je pritekla iz rane, se zmešala z rjasto nesnago na čelu in obstala tam. Otroci so se razbežali, ona pa se je vzravnala, zakrilila z rokami in zajavkala.

»Sveti križ božji, ali me boste še s kamenjem, otroci! Stara sem in uboga, ali s kamenjem se ne pustim! Jezus, kako ti to pride in zažene kamen v glavo, pa še do krvi! Ti vragi ti!«

Potegnila je po čelu, si obrisala kri ter zažugala s pestjo proti hiši, potem pa je peljala dalje. Še globlje se je nagnila k tlom, da se je z nosom skoraj zadevala ob kolena; brada ji je drgetala in solza se ji je prikazala na ovelih vekah. Težko ji je bilo. Ne zaradi sebe same, niti zaradi te rane na čelu, ne, zaradi otrok, ki so gosposki, pa ne pustijo siromaka v miru. »Siti so, spočiti, pa ne vedo, kaj bi počeli,« je odločila, »moj fant bi bil morda ravno tak. Otrok je pač otrok.«

Nekoliko dalje je srečala voznika. Peljal je droben pesek v mesto. Konja sta bila suha in slaba, tovor težak, in sta ga stežka zmogla, hlapec pa je kričal nad njima, ju tepel ter izgovarjal surove, bogokletne besede.

Ona je obstala ter se zgrozila. Odprla je usta in strmela vanj. »Preklinjati boga, ki nam je dal življenje, ki nam daje kruh, in ki je vir

našega veselja!« je zamomljala. Hlapec pa jo je gledal. Pijani obraz se mu je spačil, pokazal ji je jezik, ter ji zaklical:

»Kaj me zijaš, stara! Še nikoli nisi čula kleti, kaj? Le vozi svojo ropotijo k vragu in ne zijaj na cesti poštenih ljudi!«

»Poštenih, je dejal?« jo je ujezilo. »Kakor bi bila jaz nepoštena. O, ti si nepošten, falot, ker zmerjaš boga!« je zaklicala za njim ter mu zagrozila s prstom.

Hlapec se je smejal, si prižgal cigareto ter pljunil na cesto, ona pa se je napotila dalje.

Tiščala je cizo po cesti, jo postavila ob kakšni hiši h kraju, stopila na smetišče in okrog hrama, če bi se našlo kaj zanjo.

Polagoma se je približevala svojemu stanovanju, ki so ga to leto imeli pri dobrem in razumnem gospodarju, kateri jim skednja ni zaračunal predrago. Prav za prav niso bili nič stalni s stanovanjem, zakaj gospodarji imajo svoje muhe, pa se pogosto naveličajo najemnika ter ga poženejo na cesto.

O svojem življenju je razmišljala zdaj proti domu. Kako je bilo čudno in raztrgano, bedno in težko, včasih pa vendar lepo in zanimivo, da bi ga ne dela za nič na svetu. Lepi trenutki so ji silili živo v glavo, slabih pa se ni jasno spominjala, in časih se ji je celo zdelo, da ni doživela ničesar hudega. V takih urah je hvalila boga, da je ni udaril z nezadovoljnostjo, ki jo imajo nekateri, da niso nikoli brez brig in skrbi ter se jim zdi vse megleno in črno.

Pogledala je na sonce. Naglo se je pomikalo proti zapadu in popoldanska sapica je pihala, zamajala breze ob poti, da so tiho zapele s svojim listjem, nad drevjem pa so zaščebetali ptiči. — Od nekd se je dvignil škrjanček, zletel pod nebo ter odžvrgolel bogve kam.

Mlad, razposajen kolesar ji je pridrvel naproti. Kak vajenec ali študent, se ji je zazdelo. Zaletel se je v njen voz. Zravnala se je in se zagledala vanj, oni pa se je zasmejal, da so mu zagorele oči. »Desno vozi, stara kost!« je zaklical ter se odpeljal naprej.

»Desno?« Zazijala je in ga pogledala. »Desno, si rekel? Ali ne vozim desno? — O, davno so me že naučili voziti desno, pa bi se obregal obme tak smrkavec! — In povozil bi me kmalu, falot. — Za vse so ceste: záte, záme, za vse, za kolesarje in pešače; vsi imamo prostor na njih, fant. Ko boš v mojih letih, boš vedel, kaj se pravi voziti desno. Zdaj si še mlad in nor. Ko boš star, ti ne bo prav, če te bodo frkolini zmerjali in se norčevali iz te.«

Po cesti je prišla družba mladih ljudi. Držali so se za roke. Ženske so cvilile, moški pa so se smejali in ukali od veselja.

Ona se je ustavila in jih gledala. »Moj Bog, kako so veseli!« je dejala. »Bogve, če sem bila jaz kdaj tako vesela. Tako, da bi ukala in se režala, kakor te?«

Porinila je cizo v jarek, sedla v senco in gledala za odhajajočimi. Spomin se ji je odprl, in segla je vanj ter šla po njem nazaj v svojo mladost. Prehodila jo je, obšla tudi poznejša leta, vse tiste dni, ki so krili v sebi količkaj veselja, in zamaknila se je v te spomine.

Sonce je lezlo k zatonu. Po gozdovih so zažvrgolele ptice. Pesem v zraku je zaživela, se tresla od zemlje do neba, da je od nje trepetalo ozračje. Drevje je risalo za seboj dolge ostre sence, ki so temnile travo, se daljšale in lezle preko ceste ter se zajedavale v polje, ki jih je tiho

poljubljalo in se jih veselilo. Zrak se je čistil. Postajal je jasnejši. Ona bela, penasta, kot cefir rahla meglica, ki jo zariše v ozračje moč vročine, se je počasi razgubljala. Iz lesov je zadišalo po mraku in čuki so se dramili iz sna. Mica je zaspala. Naslonila se je na drevo, roke pa je zvila v krilo. Stara, preprana in zakrpana janka se ji je potegnila navzgor, da so se ji videle nage, mršave noge, po katerih so lazile mravlje. Prva je prilezla do kolena, se ustavila ter se razgledovala okrog in si trebila z nogami čeljusti, potem pa je hotela naprej, ali janka je delala jez, preko katerega ni bilo lahko priti, in Mica je prav takrat zazibala nogo. — Mravlja se je ustrašila, plahko pogledala krog se, potem pa je zdrvela proti zemlji. Spotoma se je zaletavala v sivkaste kocine na nogi, ki so bile redke in tu pa tam poležene kakor žito po viharju. Smuknila je v travo in odbrzela dalje. Mica je spala. Smrčala je, se časih nekoliko popravila v snu ter zastokala. V rano na čelu se ji je zapičila muha. Brenčala je, ter lizala strnjeno kri, ona pa je ni čutila. Tu in tam so se ji odprla usta, kakor bi se hotela nasmehiniti, in pesti so se ji razprle, potem pa se je zopet umirila.

Tiho je prišel večer, pel uspavanko nad kočami in šelestel nad glavami otrok, ki so spali na pragih. Mica se je prebudila. Začudeno je pogledala v mrak, planila pokonci, zagrabila svojo cizo ter jo peljala dalje in govorila sama s seboj: »Jezus, človek malo zadremlje, pa je noč nad njim. Ko bi le delavniki ne bili tako kratki!« —

R A Z N O

EVE CURIE: MADAM CURIE, ŽIVLJENJE IN DELO

Med biografskimi deli, ki preplavljajo evropski trg, je to delo edinstveno. Če bi ga hoteli meriti za estetskimi merili za leposlovno delo, bi mu morda iz čisto umetniškega in morda celo psihološkega stališča lahko ugovarjali v marsičem. Poznavalec pač ne bo težko ugotoviti, zakaj je treba omeniti ta pridržek. Knjigo je napisala hčerka Marije Sklodovske-Curie, ki je pač lahko zbrala gradivo o tem pomembnem življenju, ni se pa mogla svoji snovi umetniško približati, kar pa menda od vsega početka tudi ni bil njen namen. Namen in veličino tega dela nam je torej iskati na drugem področju povsem osebno človeške problematike moderne dobe. Lahko rečemo, da nam predstavlja življenje madam Curie življenje moderne intelektualke, ki se je v svetu kakor v osebem udejstvovanju najvišje vzpelo in v skoraj popolni meri sprostito vse ženine energije. Marija Sklodovska predstavlja nov tip človeka, ki so ga rodile okoliščine modernega življenja, ki je v zgodovini sveta edinstven, in ki ga pred sto leti v evropskem sestavu družbe še ni bilo, ker ga skratka ni moglo biti. Pomislimo samo, da se je

prva univerza odprla ženi šele pred dobrimi sto leti. Žene, ki so se uvrščale dotlej v javno življenje, so bile izjemni primeri, in če izvzamemo redovnice, ki svojega ženskega življenja niso polno in prirodno živele, se ti primeri niso oslanjali na cel kader žen podobnega znanja in podobne usode, kakor velja za primer madame Curie. Tip intelektualke se pri nas še ni mogel jasno izkristalizirati, ker imamo šele od leta 1918. svojo univerzo, ki je sprejela v svoje okrilje tudi širše plasti žena — v svetu pa se je ta tip že izkristaliziral pred prelomom stoletja. Poleg Marije Sklodovske bi lahko našli celo vrsto intelektualke, ki bi jih na drugih področjih lahko postavili ob njo.

Ne glede na njeno življenjsko delo, ki je bilo na drugih, merodajnejših mestih ocenjeno, nas v prvi vrsti zanima pereče vprašanje: Kako je ta žena reagirala na življenje v celoti? Kakšen je bil njen odnos do dela, do otrok, do moža? Kakšna je bila njena zavest odgovornosti do celote in kakšno bi bilo njeno stališče do moralnega nihilizma, ki danes preplavlja svet in posebej življenje žene?

Tu moramo poseči nekoliko nazaj in se spomniti, da je užila Marija Sklodovska najodličnejšo vzgojo, ki jo je mogoče užiti. Izšla je iz izrazito intelektualne

plemiške družine, njen oče je bil profesor, mati predstojnica odličnega ženskega instituta. Tudi so jo vzgajali v najodličnejših srednješolskih zavodih — zopet se moramo spomniti, da je bila vzgojna kultura v Varšavi že takrat na odlični stopnji. Poleg tega pa je rastle v dobi najhujšega carističnega pritiska, ki je pregnal poljščino iz poljskih šol in uradov in vse sistematično rusificiral. Vso Poljsko in posebej še intelektualno Poljsko je zajel val odločnega odpora. Odlična rodbinska tradicija, temeljita vzgoja k delu in revolucionarno gibanje so bili trije oblikovalci življenja Marije Sklodovske. Ni čuda, da je bila človek, čigar osrednje gibalno je bilo delo, čigar etos je bilo spoštovanje do življenja in dolžnost do sebe in do soljudi. »Zelo živo se spominjam onega prijateljskega ozračja duhovnega in socialnega tovarštva,« je pisala Marije Curie štirideset let pozneje o svojih dijaških letih. »Možnosti udeleževanja so bile neznatne in uspehi niso mogli biti znatni. Vendar se trdno oklepam vere, da so ideje, ki so nas takrat vodile, edine, ki lahko vodijo k pravemu napredku. Ne moremo upati, da bi zgradili boljši svet, dokler ne bodo posamezniki boljši. V tem smislu naj dela vsakdo na svoji lastni izpopolnitvi s tem, da vzame nase vso odgovornost, kolikor mu je pripada v celokupnem življenju človeštva, in s tem, da se bo prerestano zavedal svoje dolžnosti, pomagati onim, ki jim lahko največ koristi.«

S soprogom, znamenitim fizikom Pierreom Curiejem, sta si ustvarila dom, ki je bil zveza nagnjenja, dela in mišljenja. Tudi tu in v odnosu do svojih otrok ni Marija Sklodovska prav nič manj preprosta, neposredna in prirodna kakor v svojem delu. Oba sta živela življenje »samotnega intelektualca« in prestala sta preizkušnjo, pred katero postavlja znamenite ljudi slava, z naravnost pretresljivo veličino. Pierre Curie je napisal nekoč dekanu fakultete sledeče pismo: »Bodite tako dobri in se zahvalite gospodu ministru ter mu sporočite, da si prav nič ne želim odlikovanja, a da si tem bolj želim laboratorija.« Kako ostro je mislil, označujejo nadalje tudi sledeče njegove besede. »Lahko si tudi zamislimo, da bi mogel biti radij (njegovo in njegove žene življenjsko delo!) v zločinskih rokah zelo nevaren, in tu se nam zastavlja vprašanje, ali je človeštvu v prid, če pozna skrivnosti narave, ali je zrelo dovolj, da mu bodo te skrivnosti koristile in da mu ta spoznanja ne bodo

v škodo. Nobelove iznajdbe so značilen primer: Mogočna razstreliva so omogočila človeštvu, da je izvedlo veličastna dela. In vendar so strašno orodje razdejanja v rokah velikih zločincev, ki poganjajo narode v vojno. Kakor Nobel, menim tudi jaz, da si lahko človeštvu iz novih iznajdb pridobi več zlega kakor dobrega.«

To je več kakor nepopustljivost sebi. In če še pomislimo na praktične posledice njenega življenjskega nazora, ki jima je prepovedoval, da bi iz svojih iznajdb kovala materialni dobiček zase, bomo lahko zaslutili, kaj to pomeni. Če bi Pierre in Marija Curie dala patentirati svoje iznajdbe, bi bila lahko najbogatejša človeka na svetu, saj se je na podlagi njenega dela razvila ena največjih industrij. Dvajset let nato je napisala Marija Sklodovska sledeče: »V sporazumu z menoj se je Pierre Curie odpovedal temu, da bi koval iz najinih najdb denarni dobiček: zanje nisva priglasila patenta, in objavila sva zaključke svojih raziskovanj brez slehernih pridržkov, prav tako pa tudi postopek za pridobivanje radija. Poleg tega sva vsem interesentom nudila vse podatke, ki so jih želeli. To je bilo zelo blagodejno za industrijo radija, ki se je lahko svobodno razvijala, najprej v Franciji in nato v tujini, in je torej učenjakom in zdravnikom lahko nudila izdelke, ki so jih potrebovali. In vendar uporabljata ta industrija še danes skoraj nespremenjene postopke, ki sva jih takrat podala.«

Ko je Pierre Curie po tragičnem ključju umrl (povožil ga je voz, ko je šel čez cesto), se je Marija Sklodovska res pogreznila vase, vendar si ni dovolila mehkužnega vdajanja žalosti. Ostala je ona entuzijastka dela, kakršna je bila, ko je v pariški mansardi stradala in se pripravljala za svoje izpite. Delala je dalje, organizirala toliko zaželeni institut, prejela za svoje nadaljnje delo ponovno Nobelovo nagrado in druga najvišja priznanja, postala je prvi in edini ženski profesor na Sorbonni.

Njeni prijatelji niso bili samo Poljaki, kakor Paderevski in Mościcki, njena prijateljica sta bila tudi Rodin in Einstein. Zvesta idealom svoje mladosti, se je po ustanovitvi Društva narodov z veliko vneto zavzemala za sodelovanje vseh intelektualcev sveta. Njena hčerka Irena Joliot je šla po stopinjah svoje matere in je prejela za svoje delo tudi že Nobelovo nagrado, hčerka Eva pa je svoji materi pravkar v tej knjigi postavila spomenik.

Milena Mohoričeva

V kratkem izda Založba MODRA PTICA kot izredno publikacijo novo pesniško zbirko enega od naših največjih in najmočnejših pesnikov

Alojza Gradnika

VEČNI STUDENCI

Z originalnimi lesorezi Božidarja Jakca

Ta najnovejša pesniška zbirka, v katero je zbral pesnik *Svetlih samot* svoje pesmi iz zadnjih let, ki doslej še niso izšle v nobeni knjižni izdaji in katerih večji del sploh še ni bil objavljen, predstavlja nov mejnik v stvariteljskem delu tega izrednega poznavalca človeških globin in mojstra slovenske besede. * Že prvo naznanilo o izidu nove pesniške zbirke Alojza Gradnika: *VEČNI STUDENCI* je zbudilo med našimi naročniki, čitatelji in ljubitelji slovenske knjige nenavadno zanimanje. Podajamo kratek pregled vsebine te izredno bogate knjige, ki bo pomenila nedvomno izreden dogodek v našem kulturnem življenju.

Knjiga je posvečena spominu pesnikove matere, ki ji je avtor posvetil tudi nekaj izmed najlepših pesmi v zbirki. * Uvodna pesem v zbirki so *Večni studenci*, kjer se je pesnik z nove strani dotaknil svoje in poti človeka sploh, ki gre skozi življenje, dokler se »kazalec uri« ne ustavi. * Krasne so *Božične pesmi*, med katerimi zavzema posebno mesto legenda o Mariji. * Skozi pesnikovo srce nam govori *Stara ura*; *Poslednji gost*, ki še mora priti, je nov pesnikov motiv o smrti; izredno pretresljiva je *Pesnikova smrt*. * Svojevrstna je *Villonova balada*. * Ves Gradnik je spet v bolešno lepem *Pogovoru o poslednjem smislu in poslednjih stvareh ljubezni*. V tajne globine človeškega bitja nas povede *Fontana in vodni curek*. Svojevrstni so Gradnikovi nagrobni napisi. * Potem še: *Slovenska zemlja, Triglav, Trubar, Kraška pomlad*, same kot z dletom izklesane pesnitve. * V povsem nove sfere nas povedeta: *Na Grintovcu in Smučarjeva jutranja molitev*. * Čudovito lepa v svoji preprostosti je spet legenda *Grešnica in Marija* po češki narodni pesmi. * Med najmočnejšimi v zbirki je gotovo *Noč vseh svetih v Brdih*. * Povsem novi motivi, čudoviti v svoji klenosti, izbrušenosti in teži so pesmi o *Kmetu*, ki govori: *domači grudi, nevesti, detetu v zibelki, sinu, materi, zemlji, plugu, hlapcu, drevesu, sodniku, duhovniku, učenjaku, menihu, kiparju, pokojni ženi, svojemu krogu, mastilcem, bogu, sebi* in končno: *Kmet molči*. Zaključna pesem v zbirki je *Vstajenje*, veličastna simfonija človekovega dela, ki ostane tudi po njegovi smrti. * Pesnik *Alojz Gradnik*, čigar *Svetle samote*, ki so izšle v založbi MODRA PTICA, so dokončno potrdile njegovo mojstrstvo, je z *Večnimi studenci* načel povsem nova, presenetljiva področja in se nam bo pokazal v njih v novi dovršenosti in globini. * Knjiga bo izšla v začetku aprila tega leta.

Cena knjigi:

za naše naročnike: v platno vezana din 48'—, v usnje vezana din 96'—,
za nenaročnike: v platno vezana din 60'—, v usnje vezana din 120'—.

Vsak usnjeni izvod bo imel svojo zaporedno številko (bo numeriran) in lastnoročni podpis pesnika ALOJZA GRADNIKA.

Naročilnice so priložene reviji! Naročniki dobe knjigo lahko tudi na manjše mesečne obroke!

ČITATELJE, KI NISO NAROČNIKI NA NAŠE REDNE PUBLIKACIJE

Vabimo na subskripcijo

POLJUDNE ASTRONOMSKE KNJICE

Tajne vsemirja

KI JO JE SPISAL SLAVNI ZVEZDOSLOVEC

James Jeans

To veličastno delo izide meseca marca v naši založbi kot druga redna knjiga; tistim čitateljem pa, ki niso naročniki na naše redne publikacije, nudimo to znamenito delo po zelo ugodnih pogojih, ki pa veljajo samo, dokler bo trajala subskripcija.

CENA KNJIGI: Kdor je naročen na naše redne publikacije, bo prejel to izredno bogato delo kot drugo letošnjo knjigo.

Za nenaročnike naših rednih publikacij pa bo knjiga veljala:

a) v subskripciji:

knjiga v platno vezana din 108.—
knjiga v polusnje vezana „ 126.—

b) ko bo subskripcija zaključena, bodo cene za knjigo:

knjiga v platno vezana „ 140.—
knjiga v polusnje vezana „ 160.—

Tiste naročnike, ki so nam že pred letom dni ali še preje poslali svoje letnike revije *Modre ptice* v vezavo in izjavili, da jih pridejo sami iskat, opozarjamo, da jih naj dvignejo najkasneje v teku pol leta, to je do 1. avgusta t. l. Po tem roku založba ne bo več odgovarjala za te letnike.

OGLEJTE SI NAGRADE ZA PRIDOBIVANJE NOVIH NAROČNIKOV!

Posljite revijo *Modro ptico* v vezavo. — Vezava enega letnika stane din 30.—.
Vežemo tudi prejšnje letnike.

Ne pozabite!

da je **Wellsova monumentalna „Svetovna zgodovina“**

neizčrpna zakladnica znanja, kažipot v pravire človeškega kulturnega, socialnega in političnega udejstvanja ter veličastna slika življenja na našem planetu od njegovih prvih utripov pa do danes

Delo stane:

v platno vezano din 450.—
v polusnje vezano „ 510.—

NAROČITE JO LAHKO NA OBROKE PO DIN 45 ozir. 51 MESEČNO

NOVE NAGRADE ZA PRIDOBIVANJE NAROČNIKOV

Za božič smo razpisali izredno velike nagrade za pridobivanje novih naročnikov. Ta nagradna akcija je s 1. februarjem sicer zaključena, toda založba Modra ptica se je odločila, da razpiše s tem dnem novo nagradno akcijo, ki bo po svoji bogatosti le malo zaostajala za božično. Tako nudimo tudi tistim naročnikom, ki se iz kakršnih koli razlogov niso mogli udeležiti božičnega tekmovanja, priložnost, da si lahko pridobe tudi še sedaj lepih knjižnih nagrad. Nagrade so sledeče:

Kdor pridobi enega novega naročnika, si lahko izbere eno izmed sledečih knjig:

KNUT HAMSUN
BLAGOSLOV ZEMLJE
Roman. V mehko vezan.

WALTER SCOTT
IVANHOE
Roman. V mehko vezan.

EMIL LUDWIG
NAPOLEON
Biografski roman. V mehko vezan.

FULÓP MILLER
SVETI SATAN
Biografija. V mehko vezana.

LYTTON STRACHEY
KRALJICA VIKTORIJA
Biografija. V mehko vezana.

VLADIMIR BARTOL
AL ARAF
Zbirka novel. V mehko vezana.

MADÉLON LULOFS
GUMIJEVE PLANTAŽE
Roman s Sumatre. V mehko vezan.

PEARL S. BUCK
DOBRA ZEMLJA
Roman o Kitajski. V mehko vezan.

THAMES WILLIAMSON
**ZEMLJA MI JE
POVEDALA**
Eskimski roman. V mehko vezan.

JACK LONDON
MARTIN EDEN
Roman. V mehko vezan.

KNUT HAMSUN
POTÉPUHI
Roman. V mehko vezan.

PROSPER MÉRIMÉE
SENTJERNEJSKA NOČ
Roman. V mehko vezan.

JACK LONDON
DOLINA MESECA
Roman. V mehko vezan.

SIGRID UNSET
JENNY
Roman. V mehko vezan.

V. BLASCO IBANES
KRVAVE ARENE
Roman. V mehko vezan.

SINCLAIR LEWIS
ARROWSMITH
Roman. V mehko vezan.

HEINRICH MANN
VELIKA STVAR
Roman. V mehko vezan.

MAKSIM GORKIJ
TRIJE LJUDJE
Roman. V mehko vezan.

D. H. LAWRENCE
SINOVI IN LJUBIMCI
Roman. V mehko vezan.

IVAN A. GONČAROV
OBLMOV
Roman. V mehko vezan.

OTTO WEININGER
SPOL IN ZNAČAJ
Roman. V mehko vezan.

IVAN S. TURGENJEV
**POMLADNE VODE
OČETJE IN SINOVI**
Dva romana. V mehko vezana.

Reviji so priložene položnice. Cenj. naročnike prosimo, da poravnajo naročnino za april. Kdor je z naročnino v zaostanku, naj nam nakaže tudi že zapadle obroke.

JOHN GALSWORTHY

SAGA O FORSYTIH

Trije romani. Za vsakega novega naročnika pošljemo en roman v mehko vezano.

H. R. BERNORFF

VOHUNI*

Biografije. V platno vezano.

ANDRÉ MAUROIS

OBDOBJA V LJUBEZNI

Roman. V mehko vezan.

ALOJZIJ GRADNIK

SVETLE SAMOTE*

Izbor pesmi. V platno vezane.

JIRY WOLKER

PRAVLJICE*

V platno vezane.

P. RIPSON

MARSOVE SKRIVNOSTI*

Roman. V platno vezan.

F. M. DOSTOJEVSKIJ

IDIJOT*

Roman v štirih delih v platno vezano. — (Za vsakega naročnika pošljemo dva dela).

OPOMBA: Kdor si je pridobil pravico do knjige v mehko oz. v platno vezane, pa bi rad imel knjigo v platno oz. v polusnje vezano, jo lahko dobi, če doplača za platneno vezavo din 20.— za polusnjeno pa din 35.—

ANATOL FRANCE

**KUHINJA PRI KRALJICI
GOSJI NOŽICI***

V platno vezano.

AL JENNINGS

PESNIK IN BANDIT*

Roman. V platno vezan.

JANKO LAVRIN

**DOSTOJEVSKI,
NIETZSCHE, TOLSTOJ**

Tri študije. V mehko vezane.

L. N. TOLSTOJ

IZPOVED*

V platno vezano.

IVAN CANKAR

GREŠNIK LENART

V mehko vezano. (V platno in polusnje vezane te knjige ni na razpolago).

CLARA VIEBIG

BABJA VAS*

Roman. V platno vezan.

Kdor pridobi *dva* nova naročnika, si lahko izbere *dve* izmed gori naštetih knjig ali pa eno *v polusnje* vezano. Knjige, ki so označene z zvezdico, niso na razpolago v polusnje vezane. Kdor pridobi *tri* naročnike, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *tri v platno* vezane ali *dve v polusnje* vezani.

Kdor pridobi *štiri* nove naročnike, si izbere izmed gori navedenih knjig *štiri v platno* vezane ali *tri v polusnje* vezane.

Kdor pridobi *pet* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *šest v platno* vezanih ali *štiri v polusnje* vezane.

Kdor pridobi *šest* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *osem v platno* vezanih ali pa *šest v polusnje* vezanih.

Kdor pridobi *sedem* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *devet v platno* vezanih ali pa *sedem v polusnje* vezanih.

Kdor pridobi *osem* naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *deset v platno* vezanih ali pa *osem v polusnje* vezanih.

Kdor pridobi *devet* naročnikov, prejme lahko izmed gori navedenih knjig *dvanaest v platno* vezanih ali pa *devet v polusnje* vezanih.

Kdor pa pridobi *deset* naročnikov, mu pošljemo za nagrado v platno vezano, čez 1700 strani obsegajoče in bogato ilustrirano veledelo angleškega pisatelja H. G. Wellsa »SVETOVNA »ZGODOVINA«, katere tretji (zadnji) del je izšel za božič v slovenskem prevodu. Kdor pa to delo že ima, si lahko izbere za *deset* naročnikov trinajst izmed gori navedenih *v platno* vezanih knjig ali *deset v polusnje* vezanih.

Te nagrade bomo začeli razpošiljati s 1. marcem. Naročilnice za pridobivanje novih naročnikov so priložene reviji.

● **Pozor! Naknadno še dve nagradi!**

Kdor pridobi enega naročnika, si lahko izbere za nagrado izredno zanimivi roman češkega pisatelja EMILA VACHEKA:

„Kri ne kliče po maščevanju“

Kdor pridobi dva naročnika si pa lahko izbere za nagrado globoko zasnovano knjigo KARLA ČAPKA:

„Pogovori s T. G. Masarykom“

Obe knjigi sta lepo izdani in vezani v platno. Vsaka obsega nad 300 strani. Dve res zanimivi in literarno pomembni knjigi.

**Salda-konte, štrance, journala,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

**„KVERTA“
LJUBLJANA**

TYRŠEVA CESTA 67

**TVORNICA KUVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA**

KLIŠEJE

**vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje**

**KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13**

TISKARNA MERKUR

TRG. IND. D. D.

LJUBLJANA

GREGORČIČEVA 23

TELEFON ŠT. 25-52

**SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO
IZVRŠILA HITRO, LIČNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA
KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE, REVIJE, KUVERTE,
MEMORANDE, RAČUNE, LETAKE, LEPAKE, POSETNE
KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD.
VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEČ BARVAH**

**V LASTNI ZALOŽBI IZDAJA : „SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE
UPRAVE DRAVSKE BANOVINE“ IN „ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB“,**

===== KATERE SEZNAM VAM NA ŽELJO DOPOŠLJE =====